PANDITA RAMABAI'S TESTIMONY

પંડિતા રમાબાઈની સાક્ષી

જેમના હાથ નીચે
હજારો અનાથ અને નિરાધાર કન્યાઓ તથા
બાળવિધવાઓ કેવળ પ્રભુ ઉપર વિશ્વાસ રાખી
ઉછેરવામાં આવી હતી

2nd Edition : 2,000. Total 3000

PRINTED AT THE MISSION PRESS, SURAT,
AND PUBLISHED BY R. S. DICKEY, FOR THE
TRACT AND BOOK SOCIETY, BY PERMISSION OF
MRS. E. G. EATON, BANGALORE
1930

1 Anna] [કિંમત ૧ આનો

પંડિતા રમાબાઈની સાક્ષી

તેમના હાથ નીચે હજારો અનાથ અને નિરાધાર કન્યાઓ તથા બાળવિધવાઓ કેવળ પ્રભુ ઉપર વિશ્વાસ રાખી ઉછેરવામાં આવી હતી

"દેવબાપની ઉપકારસ્તુતિ કરો ;...તેણે અંધકારના અધિકારમાંથી આપણને છોડાવ્યા, તથા પોતાના પ્રિય પુત્રના રાજ્યમાં આણ્યા" કલ ૧ ; ૧૨, ૧૩.

"જે ઉપકારસ્તુતિનાં અર્પણ ચઢાવે છે તે મારો મહિમા પ્રગટ કરે છે" ગી. શા. ૫૦ ; ૨૩.

"કેમકે તારી કૃપા જીવન કરતાં ઉત્તમ છે, મારા હોઠો તારી સ્તુતિ કરશે" ગી. શા. ૬૩ ; ૩.

સાક્ષી

પ્રકરણ પહેલું

"ઈસુ તેને કહે છે કે, તારે ઘેર તારાં સગાંઓની પાસે જા, ને પ્રભુએ તારે સારૂ કેટલું બધું કર્યું, ને તારા પર દયા રાખી તેની ખબર તેઓને આપ" (માર્ક ૫; ૧૯).

"હે ઈશ્વરના ભક્તો, તમે સર્વ સાંભળો, એટલે તેણે મારા આત્માને સારૂ જે જે કીધું છે, તે હું કહી સંભળાવીશ" (ગીત. ૬૬; ૧૬).

મારા પિતાશ્રી મેંગલોર તાલુકાના મૂળ વતની હતા, પણ મ્હૈસૂરના રાજ્યની સરહદ પર આવેલા પશ્ચિમઘાટના એક શિખર પરના ઘાડા જંગલમાં રહેવાનું તેમણે પસંદ કર્યું, અને ત્યાંજ પોતાને માટે એક ઘર બંધાવ્યું. આ પ્રમાણે વતન છોડી દૂર જઈ વસવામાં તેમનો હેતુ એ હતો કે, દુનિયાના ઘોંઘાટથી દૂર રહી પોતાના ઇષ્ટ દેવોની પૂજા-ભક્તિ તેઓ એકનિષ્ઠાથી કરી શકે, અને એમાં કોઇ પણ જાતની હરકત થાય નહિ.

ડાંગરના કયારડા અને નાળિએરનાં ઝાડ એ તેમની માલેકી હતી અને તેની ઉપજમાંથી તેઓ પોતાનું ભરણપોષણ કરતા. જે જગા પર તેમણે ઘર બાંધ્યું હતું તે જાત્રાનું પવિત્ર ધામ છે, એમ પાછળથી માલમ પડયું. આખું વરસ અહીં જાત્રાળુઓ આવતા જતા હતા. પરોણાચાકરી કરવી એ ધર્મનું એક અગત્યનું અંગ છે, એવું સમજીને મારા પિતાશ્રી બધા જાત્રાળુઓને પોતાનાજ ખર્ચથી જમાડતા, અને સારી રીતે તેમની ખાતરબરદાસ્ત કરતા હતા. તેઓ તેર વરસ સુધી અહીં રહ્યા, તે દરમિયાન તેમણે એજ પ્રમાણે શાંતિથી ધર્માચાર કર્યા કર્યો. પરંતુ આ જાતના ભારે ખર્ચથી તેમની મિલ્કત ખૂટી પડી, તેથી ઘર છોડી જાત્રાળુ તરીકે જિંદગી ગુજારવાની તેમને ફરજ પડી. જે વખતે અમે ઘર છોડયું, તે વખતે મારી ઉમર કેવળ છ મહિનાની હતી, એમ મારાં માતુશ્રી કહેતાં હતાં. મને નેતરની બનાવેલી એક પેટીમાં બેસાડી એક માણસની પાસે તે ઉચકાવી, પર્વતો ઉપર અને ખીણોમાં પોતાની સાથે સાથે તેઓ ફેરવતાં હતાં. આ પ્રમાણે બાલ્યાવસ્થાથીજ જાત્રાળુ તરીકે

મારી જિંદગીની શરૂઆત થઇ. અમારા કુટુંબમાં હું તો સૌથી નાની હતી.

મારા પિતાશ્રી એક ચુસ્ત હિન્દુ હતા અને નાતજાત તથા ધર્મના બીજા રીતરિવાજોને મજબુત રીતે વળગી રહેનાર હતા, તેમ છતાં યોગ્ય લાગે ત્યાં જોઇતો સુધારો કરવાનું ચૂકતા નહિ. સ્ત્રીઓને તથા શુદ્ર કોમના લોકોને સંસ્કૃત ભાષા શિખવવામાં, અને વેદ સિવાયના બીજા ધર્મગ્રન્થો વાંચવા દેવામાં કેમ બાધ ગણવામાં આવતો હશે, એ બાબત તેઓ સમજી શકયા નહિ. છેવટે નાત બહાર મૂકાવાનું જોખમ ખેડીને પણ મારા પિતાશ્રીએ મારાં માતુશ્રીને સંસ્કૃત ભાષા શિખવવાનો દૃઢ ઠરાવ કર્યો.

બીજાઓને બોધ કરવા કરતાં પોતાને ઘેરજ તેની અજમાયશ કરી જોવાનું તેઓએ વધારે યોગ્ય ધાર્યું મારાં માતુશ્રી મારા પિતાશ્રીને એક લાયક વિદ્યાર્થી માલમ પડ્યાં અને તેઓ અથાગ મહેનત લઈ સંસ્કૃત ભાષા શીખવા લાગ્યાં, જેથી થોડાજ વખતમાં તે ભાષા પર તેમણે સારો કાબુ મેળવ્યો. તેઓ ઘરનાં તમામ નાનાંમોટાં કામો કરતાં—રાંધતાં, ધોતાં, બાળકોની સંભાળ લેતાં, પરોણાગત કરતાં અને એ પ્રમાણે એક ખરી ધાર્મિક ગૃહિણી અને માતા તરીકેની તમામ ફરજો બજાવતાં હતાં. મોડી રાત સુધી તેઓ પુરાણોનો નિયમિત અભ્યાસ કરતાં; એ પ્રમાણે તેમના સતત અભ્યાસથી તેમણે હિન્દુ ધર્મગ્રન્થોનું ઘણું બહોળું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું.

મારા પિતાશ્રી જે ગામના હતા, તેની આસપાસ મેંગલોર જીલ્લામાં કેટલાક બ્રાહ્મણ પંડિતો રહેતા હતા. તેઓએ મારા પિતાશ્રીના આ કામ સામે સખત વાંધો ઉઠાવ્યો, અને તેમને કહ્યુ કે, તમારે તમારી સ્ત્રીને દેવોની પવિત્ર ભાષા (સંસ્કૃત) શિખવવાનું એકદમ બંધ કરવું. આ પ્રકારનો વાંધો ઉઠાવવામાં આવશે. એ વાતની મારા પિતાશ્રીને પ્રથમથીજ ખબર હતી, તેથી તેમણે પોતાના બચાવની બધી તૈયારી આગળથીજ કરી રાખી હતી હિન્દુ ધર્મગ્રન્થોનો તેમને બહુજ બહોળો અભ્યાસ હતો; તેથી તેમણે દરેક ધર્મગ્રન્થોના જે જે અધ્યાયો અને કલમો સ્ત્રીઓને તેમજ શુદ્રોને સંસ્કૃત ભાષા અને ધર્મગ્રન્થોનો અભ્યાસ કરવાની છૂટ અને સત્તા આપે છે, તે તે અધ્યાયો અને કલમો વાંધો લેનાર બ્રાહ્મણો આગળ એક પછી એક કહી બતાવી તેમનાં મોં બંધ કર્યાં. જ્યારે તેઓ જાતે કંઇ કરી શકયા નહિ, ત્યારે તેઓએ મારા

પિતાશ્રીના આ કામને ધર્મ વિરૂદ્ધનું ઠરાવી તે સંબંધી તે ધર્મના મુખ્ય ધર્મગુરૂ પર લખાણ કર્યું. તેથી તે ધર્મગુરૂએ મારા પિતાશ્રીને બ્રાહ્મણ પંડિતોની મહાસભામાં તેમની આગળ હાજર થઈ પોતાના આ અઘટિત કામનો જવાબ આપવા ફરમાન આપ્યું, અને સાથે સાથે એ પણ જણાવી દીધું કે, જો હાજર નહિ થાઓ, ને સંતોષકારક જવાબ નહિ આપો તો તમને નાત બહાર મૂકવામાં આવશે. તેથી કૃષ્ણપુર અને ઉદુપી ગામો કે જે માધવાચાર્યનાં મુખ્ય સ્થાન હતાં, ત્યાં મારા પિતાશ્રી હાજર થયા.

મુખ્ય ધર્માચાર્ય અને પંડિતોની મહાસભામાં હાજર થઇને મારા પિતાશ્રીએ મારાં માતુશ્રીને સંસ્કૃત ભાષાનું શિક્ષણ આપવાનાં યોગ્ય કારણો આપ્યાં. પુરાતન ધર્મગ્રંથોમાંથી દાખલાદલીલો આપીને મહાસભાના ધર્માચાર્યો અને પંડિતોને તેમને ચોક્કસ ખાતરી કરી આપી કે, સ્ત્રીઓને તેમજ શુદ્ર કોમના લોકોને સંસ્કૃત ભાષા અને ધર્મગ્રંથોનું શિક્ષણ આપવામાં તેમણે કંઇ પણ અઘટિત કામ કે શાસ્ત્ર વિરૂદ્ધ કર્યું નથી. તેઓ ત્યાં પણ નિર્દોષ ઠર્યા, ત્યાર પછી કોઇએ પણ તેમના કામમાં વાંધો લીધો નહિ, પણ ઉલટા તેઓ એક ખરા સુધારક તરીકે લેખાવા લાગ્યા. આ કામ માટે કેટલાક લોકો તેમને વખાણતા, અને બીજા કેટલાક વખોડતા. પણ બીજાઓ તેમના વિષે શું ધારે છે, અથવાં શું કહે છે, તે પર ધ્યાન નહિ આપતાં તેમને પોતાને જે ખરૂં તથા વાજબી લાગ્યું તે તેમણે કોઈની પણ પરવા રાખ્યા વિના કર્યા કર્યું, એટલે મારાં માતુશ્રી, ભાઇબહેન તથા બીજાંઓને શિક્ષણ આપવાનું કામ ચાલુજ રાખ્યું.

હું આસરે આઠેક વરસની થઇ ત્યારે મારાં માતુશ્રીએ મને શિક્ષણ આપવાનું શરૂ કર્યું, અને પંદર વરસની થઇ ત્યાં સુધી તે જારી રાખ્યું, એટલા વખતમાં મારો અભ્યાસ એવી સારી સ્થિતિએ પહોંચ્યો કે, બીજાઓ તરફથી જે મદદ મને મળતી હતી તે નહિ જેવી હતી, છતાં પણ હું મારો અભ્યાસ મારી પોતાની મેળે આગળ ચલાવી શકતી. તે અરસામાં કન્યાઓ અને સ્ત્રીઓ વધારે ઉંચું શિક્ષણ લઈ શકે તેવી કોઈ સારી શાળા હશે કે નહિ તેની મને ખબર નહોતી. વળી અમે બહારની દુનિયાના સંબંધમાં આવીએ એ વાત અમારાં માબાપને પસંદ પણ નહોતી. તેઓની ઈચ્છા તો એજ હતી કે, અમે ચુસ્ત રીતે હિન્દુ

ધર્મને અને તેની માન્યતાઓને વળગી રહીએ. સંસ્કૃત સિવાયની બીજી ભાષા શીખવી એ વાત તો છેડાય એવીજ ન હતી, કારણ કે લોકમાન્યતા એવી હતી કે, વ્યાવહારિક કુશળતા મેળવવી અને બીજી કોઇ પણ જાતની કેળવણી લેવી, એથી મોક્ષગતિ મેળવવાના ઉત્કૃષ્ટ માર્ગમાં અડચણ થાય, લાખો ને લાખો જનજનાવરના દેહ ધારણ કરવા પડે, અસંખ્ય પ્રકારના રોગના ભોગ થવું પડે, અને વારંવાર મરણો ભોગવવાં પડે. અંગ્રેજી ભાષા શીખવી અને મ્લેચ્છ (હિન્દુ ધર્મ સિવાય બીજા કોઇ પણ ધર્મનો માણસ) લોકોના સંબંધમાં આવવું એ જાતિધર્મથી ભ્રષ્ટ કરનાર અને ભવિષ્યની બધી આશાઓ તથા સુખોનો નાશ કરનાર છે, એવી માન્યતા હોવાથી ધર્મપુસ્તકોમાં તેની બંધી કરેલી હતી. વસ્તુસ્થિતિ આવી હોવાથી અમે કેવળ સંસ્કૃત વ્યાકરણ, શબ્દકોષ, પુરાણ, તથા અર્વાચીન કાળના તેજ ભાષામાં લખાએલા ધર્મગ્રંથોનો અભ્યાસ કરી શક્યાં. વ્યાકરણ, શબ્દકોષ અને ધર્મગ્રંથો કે જે બધાં કવિતાની કડીઓના રૂપમાં લખાએલાં હતાં, તે બધાં અમારે મોઢે કરવાં પડતાં.

હું જ્યારથી કંઇ પણ યાદ રાખી શકું તેવી થઈ ત્યારથી તો મને બરાબર યાદ છે કે, મારાં માબાપ કેવળ એક પવિત્ર સ્થળેથી બીજે, બીજેથી ત્રીજે એમ અહીંથી તહીં નિરંતર ફર્યા કરતાં. દરેક સ્થળે થોડા થોડા મહિના રહેવું, પવિત્ર નદીઓ અને સરોવરોમાં સ્નાન કરવું, દહેરે દહેરે ફરવું, દહેરાં અને ઘરમાંના દેવોની પૂજા-ભક્તિ કરવી, અને દેવસ્થાનોમાં કે કોઈ સગવડવાળી જગાએ બેસી પુરાણની કથા કરવી, એજ કેવળ મારાં ધર્મઘેલાં માબાપનાં નિત્યનિયમિત કર્મ હતાં.

પુરાણની કથા કરવાથી અમને બે પ્રકારના લાભ મળતા હતા. અમારી માન્યતા પ્રમાણે પુરાણવાચનથી પાપથી છુટા થઇ મોક્ષગતિ મેળવવાને લાયક થવાતું એ એક લાભ; અને બીજો, ભિક્ષા માગી ભરણપોષણ કરવા કરતાં આ માર્ગે અમને જોઈતાં જરૂરનાં બધાં વાનાં સહેલાઇથી પ્રાપ્ત થતાં. આથી અમે અમારો નિભાવ આબરૂભેર કરી શકતાં હતાં.

પુરાણ વાંચનાર પુરાણી કહેવાય છે. તેઓ હિન્દુ ધર્મના જાહેર ઉપદેશકો હોવાથી લોકપ્રિય હોય છે. પુરાણીઓ કોઈ દેવસ્થાનમાં, કે કોઇ સારા ઝાડ નીચે, કે નદીઓ અથવા સરોવરના કાંઠે બેસી પોતાના હસ્તલિખિત ધર્મગ્રંથો—પુરાણ—એવા મોટા ગડગડાટભર્યા ગંભીર અવાજથી રાગડા કાઢી વાંચે છે કે દેવસ્થાનોમાં દર્શનાર્થે આવતાજતા

તથા રસ્તે ચાલતા લોકો સ્પષ્ટ રીતે સાંભળી શકે છે. પુરાણ સંસ્કૃત ભાષામાં લખાએલું હોવાથી શ્રોતાજનો સમજી શકતા નથી, તેમજ પુરાણીઓ પણ તેમને તેમની ભાષામાં સમજાવવાને બંધાએલા નથી. પુરાણ સમજાવવું કે નહિ તે પુરાણીની પોતાનીજ મરજી પર આધાર રાખે છે. કદાપિ જો કોઇ પુરાણીએ સંસ્કૃત ભાષામાંથી લોકોને તેમની ભાષામાં પુરાણ સમજાવવાનું મન પર લીધું હોય તો જોડી કાઢેલી સાચી જુઠી વાર્તાઓ ઉમેરી, મરીમસાલો ભભરાવી, વાતનું સ્વરૂપ અતિશય મોટું કરી, ભોળા લોકોને ભરમાવી, તેણે પોતાના ડોળઘાલુ જ્ઞાનથી તેમને આંજી નાખવાનોજ પ્રયત્ન કરેલો માલમ પડે છે. સાચી-જુઠી વાર્તાઓ ઉમેરીને પુરાણી વાતો રસિક કરવામાં પુરાણીને કંઇ દોષ લાગતો નથી, કારણ કે એમ કરવાથીજ લોકો ભગવાનનાં નામ અને કામનું વર્ણન સાંભળવા આવે છે, અને તેથી તેઓ પોતાનાં પાપથી શુદ્ધ થાય છે. પુરાણી પુરાણ વાંચવાનું શરૂ કરે છે ત્યારે ભાવિક જનો સાંભળવાને ભેગા થાય છે, ને પુરાણીને ધર્મદાન આપે છે. સાંભળ-નારા શું કહે છે અથવા શું કરે છે, તે પર ધ્યાન નહિ આપતાં પુરાણી તો પોતાનું વાચન ચાલુજ રાખે છે. લોકો ગમે ત્યારે જાય, સાંભળે યા ન સાંભળે, એ તેમની પોતાની પસંદગીની વાત છે.

શ્રોતાજનોમાં જેઓ ભાવિક હોય તેઓ પુરાણીની આગળ ભોંય પર લાંબાછટ પડે છે, અને પુરાણી તેમજ પુરાણ એ બન્નેને નમસ્કાર કરી પોતાના અંતરના ઉંડા ભક્તિભાવને સંતોષે છે; વળી પૈસા, વસ્ત્ર, પકવાન્ન, ફૂલ, ફળફળાદિ વસ્તુઓ અર્પણ કરે છે. આ પ્રમાણે કરવાથી દાન કરનારને પુણ્ય પ્રાપ્ત થાય છે, અને લેનારને કંઇ પાપ લાગતું નથી એવી સાધારણ માન્યતા હોય છે. પુરાણ સાંભળનારાઓમાંથી જો કોઇ પુરાણીને દાન આપે નહિ, તો બીજાં સારાં કર્મોથી જે પુણ્ય તેણે પ્રાપ્ત કરેલું હોય તે પણ ધોવાઇ જાય છે. કરેલું દાન કીમતીજ હોવું જોઈએ એમ કંઈ નથી. એક મૂઠીભર ચોખા, ગમે તે જાતનું અનાજ, એક પૈસો કે પાઇ, થોડી કોડીઓ (૬૪ કોડી=પૈસો) અથવા ગમે તે પુરાણીને તો સ્વીકાર્ય છે. "ફૂલ નહિ તો ફૂલની પાંખડી" અથવા કોઇ પવિત્ર મનાએલા ઝાડનું એકાદ પાંદડું દેવોને ચઢાવવામાં આવે, તો પણ તેઓ તેથી સંતુષ્ટ થાય છે. તેની સાથે દાન કરનારા પણ એટલું તો સમજે છે કે, જેટલું દાન તેટલું પુણ્ય. તેથી તેઓ જાતેજ

બની શકે તેટલી ઉદારતાથી દાન કરવાનું ચુકતા નથી. આ પ્રમાણે પુરાણીને પોતાના નિભાવ માટે જેટલું જોઇએ તે કરતાં પણ વધારે અનાયાસે મળી રહે છે.

મારાં માબાપે પણ એજ ધંધો લીધો. અમે બધાં જાહેર સ્થળોમાં બેસી પુરાણ વાંચતાં, પણ લોકોને તેમની પોતાની ભાષામાં સમજાવતાં નહિ. પુરાણ વાંચવું કે સાંભળવું એ એની મેળેજ પુન્યોત્પાદક છે, એવી માન્યતા હતી. અમારા ભરણપોષણ માટે અમારે કદી પણ ભિક્ષાવૃત્તિ કરવી પડતી નહિ, કારણ કે પુરાણીની કથા કરવાથી અમને ખોરાકના ખર્ચ ઉપરાંત નાણાં મળતાં હતાં કે જેમાંથી અમારી જાત્રાનું ખર્ચ બાદ જતાં અમે બ્રાહ્મણોને દાન કરી શકતાં હતાં.

પ્રકરણ બીજું

જ્યાં સુધી મારા પિતાશ્રીમાં શક્તિ હતી ત્યાં સુધી તો આ પ્રકારની જિંદગી ચાલી, પણ હવે તેઓ અશક્ત થએલા હોવાથી અમને અમારા જાહેર પુરાણવાચનકાર્યમાં તેઓ મદદ કરી શકતા નહોતા, અને અમે અમારો નિભાવ કરી શકીએ એવો બીજો કોઇ પણ ધંધો અમને આવડતો નહોતો, કારણ કે હિન્દુધર્મગ્રંથોના ધર્મજ્ઞાન સિવાય બીજી બધી બાબતોથી અમે તદન અજ્ઞાણપણામાં ઉછરેલાં હતાં.

અમે જાતમહેનતનું કામ કરી શકતાં નહિ, અને ભિક્ષા માગવી એ અમને ગમતું નહિ. અમારાં માબાપની પાસે થોડાં બચાવેલાં રોકડાં નાણાં હતાં. જો એ નાણાંનો ઉપયોગ અમને વ્યાવહારિક કેળવણી આપવા પાછળ કરવામાં આવ્યો હોત, તો કોઇ પણ રીતે અમે અમારૂં ગુજરાન કરી શકત, પરંતુ એવી કેળવણી આપવી એ મારાં માબાપને મન છેક અણગમતી વાત હતી. ધર્મગ્રંથોમાં લખેલી વાતો પર તેમને બેહદ ભરોસો હતો. દેવો પર શ્રદ્ધા રાખવાથી જે કંઇ જોઇએ તે સર્વ સહેજે મળી આવે છે, એવી એવી વાતો કહીને તેઓ અમને ઉત્તેજીત કરતાં. ધર્મગ્રંથોમાં સ્પષ્ટ રીતે જાહેર કરેલું છે કે, જો માણસો ખાસ અમુક રીતે દેવોનું ભજન કરે, બ્રાહ્મણોને દાનધર્મ કરે, અમુક દેવોના નામના જાપ જપે, તેમના નામનાં ભજન ગાયા કરે, અને ઉપવાસ તથા તપ કરે— તો દેવદેવીઓ તેમના પર પ્રસન્ન થઇ તેમને દર્શન દે છે, તેમની સાથે વાત કરે છે, અને તેમને જે કંઇ જોઇએ તે આપે છે. અમે પણ દેવોને

પ્રસન્ન કરી જે વાનાંની અમને જરૂર હતી તે મેળવવા નિશ્ચય કર્યો. ત્રણ વરસ સુધી અમે બધા પ્રકારની ધર્મક્રિયા કરી, તે દરમ્યાન બીજો કોઇ પણ ધંધો કર્યો નહિ. છેવટે અમારી પાસે જે થોડાઘણા પૈસા હતા તે પણ આવી ધર્મક્રિયા પાછળ ખરચાઇ ગયા, પણ **દેવોએ અમને કોઈ પણ જાતની મદદ કરી નહિ.**

આ પ્રમાણે અમે અમારી મેળેજ અમારા પર દુકાળ વહોરી લીધો, અને તેનાં માઠાં ફળ અમે અનુભવવા લાગ્યાં. અધુરામાં પૂરૂં વળી તેજ અરસામાં મદ્રાસ ઇલાકાના જે ભાગમાં અમે તે વખતે રહેતાં હતાં તે ભાગમાં સખત દુકાળ પડયો. દેશમાં અન્નપાણીની પુષ્કળ તાણ પડવા લાગી. લોકો ભૂખે મરવા લાગ્યા, અને અમે પણ બીજાઓની માફક ખોરાકને માટે અહીંથી તહીં ભટકવા લાગ્યાં. ભિક્ષા માગવી કે મજુરી કરવી તે અમને હલકું કામ લાગતું, અને આબરૂભેર અમે અમારો નિભાવ કરી શકીએ એવો બીજો કોઇ ધંધોરોજગાર અમને આવડતો નહોતો, એટલે ભૂખમરા સિવાય બીજું કંઇ અમારી આગળ નહોતું. મારા પ્રિય પિતાશ્રી, મારાં માતુશ્રી અને બહેન એ સઘળાં એક પછી એક થોડા થોડા માસને અંતરે ભૂખના ભયંકર દુ:ખથી મરણ પામ્યાં!

આ દુકાળનાં દુ:ખો એવાં તો ભયંકર હતાં કે, તેમનું વર્ણન મારાથી થઇ શકતું નથી. મારો ભાઇ અને હું કેવળ બેજ જણાં જીવતાં રહેવા પામ્યાં. હવે દેવો અમારી ઈચ્છા પૂર્ણ કરે, તે માટે પવિત્ર સ્થળોની જાત્રા કરવાનું, નદીઓમાં સ્નાન કરવાનું અને દેવદેવીઓની ભક્તિ કરી તેમને પ્રસન્ન કરવાનું જે કામ અમે મન પર લીધું હતું તે અમે ચાલુજ રાખ્યું. તેને માટે ધર્મગ્રંથોમાં જે જે શરતો બતાવેલી હતી તે અને જે સર્વ નિયમોથી અમે વાકેફ હતાં તે બધાં બહુજ ચુસ્ત રીતે અમે પાળતાં, છતાં પણ દેવોએ અમારા પર પ્રસન્ન થઈ અમને દર્શન દીધું નહિ. ઘણાં વરસો સુધી આ પ્રમાણે એકનિષ્ઠાથી અમે સેવાભક્તિ કરી, પણ તેનું ફળ કંઇજ નહિ મળવાથી જે ધર્મગ્રંથોમાં દેવોને પ્રસન્ન કરવાનો આવો માર્ગ બતાવેલો છે, તે પરથી અમારો વિશ્વાસ ઓછો થવા લાગ્યો. તો પણ નાતજાતના રીતરિવાજો પાળવા, ધર્મગ્રંથોનો અભ્યાસ કરવો અને દેવદેવીઓનું ભજન કરવું, આ બધું અમે હમેશના નિયમ મુજબ જેમ ને તેમ ચાલુજ રાખ્યું.

અમારા ધર્મ ઉપરથી અમારો વિશ્વાસ ઠંડો થઇ જવાથી અમે વ્યાવહારિક કેળવણી લેવા પાછળ લક્ષ લગાડયું કે જેથી અમે આબરૂભેર પોતાનું ભરણપોષણ કરી શકીએ. અમારાં વહાલાં માબાપ, અને મોટી બહેનના મરણ પછી પણ ત્રણ કરતાં વધારે વરસ સુધી એક જગાથી બીજી, બીજીથી ત્રીજી એમ ઘણાં દેવસ્થાનોએ અમે ફર્યાં, ઘણી નદીઓમાં સ્નાન કર્યાં, ઉપવાસ અને તપ કર્યાં, દેવદેવીઓ, બ્રાહ્મણો, ઝાડ, જનાવરો, વગેરેવગેરેની ભક્તિ કરી. કોઇ પણ પ્રકારના સુખસાધન વગર પગે ચાલીને ચાર હજાર માઈલથી પણ વધારે લંબાઇના માર્ગ પર અમે મુસાફરી કરી. આ બધા વખતમાં જો કોઇ માયાળુ માણસ કંઈ ખાવાનું આપે તો તે અમે ખાતાં, નહિ તો ભૂખ્યાં પડી રહેતાં, જાડાં અને સસ્તાં કપડાં પહેરતાં, અને હલકી કોમ સિવાય બીજા હિન્દુ જાત્રાળુઓને મફત પડીરહેવાની ધર્મશાળાઓમાં પડી રહેતાં. અમે દક્ષિણથી માંડી છેક ઉત્તરે કાશ્મીર સુધી અને ત્યાંથી પશ્ચિમે થઇ પૂર્વમાં ગયાં, અને ઈ. સ ૧૮૭૮ ની સાલમાં અમે કલકત્તા આવી પહોંચ્યાં.

કલકત્તામાં એક વરસ સુધી અમે રહ્યાં, તે દરમ્યાન વિદ્વાન બ્રાહ્મણોના પરિચયમાં આવ્યાં. અહીં એક વખતે અમ બંને ભાઇબહેનને ખ્રીસ્તી લોકોની સભામાં જવાનું આમંત્રણ મળ્યું. આ પ્રકારની સભા એ શું હશે, એની અમને બિલકુલ સમજ નહોતી, કારણ કે અત્યાર સુધી અમે હિન્દુ સુધારકો કે ખ્રીસ્તી લોકોના સહવાસમાં આવ્યાં નહોતાં. અમારા વિદ્વાન બ્રાહ્મણ મિત્રોએ આ આમંત્રણ ખુશીથી સ્વીકારવા માટે અમને ભલામણ કરી, તેથી અમે તે સ્વીકાર્યું, અને જિંદગીમાં પહેલીજ વાર ખ્રીસ્તી લોકોની સભામાં ગયાં. ત્યાં ઘણા લોકોને ભેગા થએલા અમે જોયા. તેઓએ ઘણા માન અને પ્રેમથી અમારો આવકાર કર્યો. સભામાં તરેહવાર ખુરશીઓ, મેજો, બત્તીઓ વગેરે વસ્તુઓનો ઠાઠ હતો, કે જે વસ્તુઓની અમને તો તદન નવાઇ હતી. દેશી લોકોએ પણ અંગ્રેજી ઢબનો પોષાક પહેરેલો હતો. રેવ. કે. એમ. બૅનરજી, અને કાલીચરણ બૅનરજી વગેરે સદ્‌ગૃહસ્થોનાં નામ જો કે બ્રાહ્મણ નામને મળતાં હતાં, પણ પોષાકથી તેઓ જાણે “ સાહેબલોકો”જ હોય એમ જણાતું. આ વિચિત્રતા જોઇ અમે તો આશ્ચર્યચકિતજ થઈ ગયાં. વળી તેઓ બધા અંગ્રેજ લોકોની સાથે બેસીને રોટલી, બિસ્કુટ વગેરે ખાતા અને ચ્હા પીતા. જ્યારે આ નાસ્તામાં

ભાગ લેવા તેઓએ અમને કહ્યું ત્યારે તો અમારી અજાયબીનો પારજ રહ્યો નહિ. અમે તો એમજ ધાર્યું કે, હવે જ્યારે બ્રાહ્મણ જેવા લોકોએ પણ અંગ્રેજી લોકોની સાથે ખાવાપીવા જેટલું અધર્મીપણું કરવા માંડયું, ત્યારે તો કલકત્તામાં હડહડતા કળિયુગેજ પોતાનું સંપૂર્ણ સામ્રાજ્ય સ્થાપી દીધું છે.

હવે સભામાં આગળ શું થશે તે જાણવા માટે અમારાં મન બહુજ આતુર હતાં; પણ તેઓ શું કરવાના છે, અથવા આ બધું શું કર્યે જાય છે, તેની અમને મુદ્દલ સમજ પડતી નહોતી. થોડા વખત પછી તેઓ-માંના એક જણે એક પુસ્તક ઉઘાડી બધાની આગળ તેમાંથી કંઇક વાંચી સંભળાવ્યું. પછી તેઓ બધાં પોતપોતાની ખુરશીઓ આગળ ઘુંટણે પડયાં. પછી એક માણસે આંખો બંધ રાખી મોટે અવાજે કંઇક કહ્યું પણ અમે કંઈ સમજી શકયાં નહિ. કોઇ માણસે અમને ધીમે રહીને જણાવ્યું કે, આ તો અમારા પ્રભુની પ્રાર્થના કરવાની અમારી રીત છે. અહીં કોઈ પણ જાતની મૂર્તિ કે પ્રતિમા અમારા જોવામાં આવી નહિ, કે જેની તેઓ આ પ્રમાણે ભક્તિ કરતાં હોય. અમને તો એવીજ ખાતરી થઈ કે, જે ખુરશીઓની આગળ તેઓ નમેલાં છે તેનીજ તેઓ ભક્તિ કરે છે!! ખ્રીસ્તી લોકોની ભજનસેવાની જે ઝાંખી છાપ પહેલવહેલી મારા મન પર પડી તે આ પ્રકારની હતી.

આ માયાળુ ખ્રીસ્તી લોકોએ સંસ્કૃત ભાષામાં લખાએલી પવિત્ર શાસ્ત્રની એક નકલ, તથા બીજી કેટલીએક સારી વસ્તુઓ મને આપી. પુસ્તકોનો બહારનો દેખાવ મને બહુ ગમ્યો. મેં તેમાંનું લખાણ વાંચી જોયું, પણ હું તે લગારે સમજી શકી નહિ, કારણ કે હિંદુ ધર્મગ્રન્થોમાંની સંસ્કૃત ભાષા અને આ પુસ્તકમાંની સંસ્કૃત ભાષામાં ઘણો ફેર પડતો હતો. વળી આ પુસ્તકોનો ઉપદેશ પણ હિન્દુ ધર્મગ્રંથોના ઉપદેશથી જુદોજ હતો; તેથી મને તો એમજ લાગ્યું કે, આ પુસ્તક વાંચવું એ કેવળ વખતનો દુરૂપયોગ કરવા બરાબર છે. તેમ છતાં તે દિવસથી તે છેક આજ સુધી મેં કદી પણ આ પુસ્તકને મારાથી દૂર કર્યું નથી. કલક-ત્તાની સદરહુ સભામાં મેં બે વૃદ્ધ પુરૂષો જોયા હતા. તેઓ પવિત્ર શાસ્ત્રના ભાષાંતર કરનાર હતા. તેઓએ પવિત્ર શાસ્ત્રવાચનની મારફતે અમારાં મનના બદલાણ માટે ખાસ પ્રાર્થનાઓ કરી હશે એ નિઃસંશય છે.

પ્રકરણુ બીજું

અમે કલકત્તામાં રહેતાં હતાં તે દરમ્યાન ઘણા વિદ્વાન પંડિતોની સાથે અમને ઓળખાણ થઇ. તેમાંના કેટલાએકે પડદાનશીન સ્ત્રીઓની આગળ "સ્ત્રીઓની શાસ્ત્રાનુસાર ફરજો" એ વિષયો પર ભાષણો આપવાની મને વિનંતી કરી. અમુક વિષય પર ભાષણ આપતાં પહેલાં મારે તે વિષયની બરાબર તૈયારી કરવી પડતી; તેથી કલકત્તામાં પ્રસિદ્ધ થએલાં હિન્દુ શાસ્ત્રો મેં ખરીદ કર્યાં. તે અને તેના જેવાં બીજાં શાસ્ત્રો કે જે વાંચવાથી મને મારા કામમાં સારી મદદ મળે, તેઓનો પણ મેં બરાબર અભ્યાસ કર્યો. મારા જાણવામાં કદી નહિ આવેલી એવી ઘણી બાબતોથી હું આ અભ્યાસ કરવાથી વાકેફ થઇ.

એક દિવસ કેશવચંદ્રસેન નામના એક સદ્ગૃહસ્થે મને અને મારા ભાઇને પોતાના ઘેર નહોતર્યાં. તેમણે અમને સારો આવકાર આપ્યો, અને અમને ઘરની અંદરના ભાગમાં લઇ જઈ પોતાની સ્ત્રીને અને દીકરીઓને અમારી ઓળખાણ કરાવી. તેમની દીકરીઓમાંથી એકનું લગ્ન કુચબિહારના મહારાજા સાથે તેજ અરસામાં થયું હતું. ચૌદ વરસથી ઓછી ઉંમરની કન્યા લેવી નહિ તેમજ દેવી પણ નહિ, એવો કાયદો બ્રાહ્મણકોમને માટે હતો; તે કાયદાનું ઉલ્લંઘન કરવા માટે બધા બ્રાહ્મણો અને બીજાઓ આ સદ્ગૃહસ્થનાં ખોતરણાં કાઢતા હતા. તેમણે અને તેમના કુટુંબે મારા પ્રત્યે બહુજ મમતા બતાવી, અને જુદાં પડતી વેળાએ તેમણે મને વેદનું એક પુસ્તક આપ્યું, અને વળી મને પૂછ્યું કે, તમે વેદનો અભ્યાસ કર્યો છે કે નહિ? મેં ચોખી ના કહી, અને કહ્યું, સ્ત્રીજાત વેદ વાંચવાને લાયક નથી તેમજ તેમને તેમ કરવાની છૂટ કે પરવાનગી પણ નથી; તેથી જો હું વેદનો અભ્યાસ કરૂં તો ધર્મના કાયદાનો ભંગ કરૂં છું. હિન્દુ ધર્મનો મારા મોંથી આવો સ્પષ્ટ ઉપદેશ સાંભળીને તેમને હસવું આવ્યા વગર રહ્યું નહિ. જવાબમાં કંઈ નહિ કહેતાં તેમણે મને વેદો અને ઉપનિષદોનો અભ્યાસ કરવાની સલાહ આપી.

હવે મારા મનમાં નવા નવા વિચારો ઉત્પન્ન થતા હતા. મારા મનને મેં પ્રશ્ન કર્યો કે વેદો અને ઉપનિષદોનો મારે કેમ અભ્યાસ ન કરવો. તરતજ હું એવી માન્યતાને તાબે થઈ કે સ્ત્રીજાતિએ વેદોનો અભ્યાસ કરવો એ કોઈ પણ રીતે ખોટું નથી, તેથી પહેલાં તો મેં ઉપનિષદો

વાંચવાં શરૂ કર્યાં, પછી વેદ અને વેન્દાતો, એમ એક પછી એક બધાં વાંચ્યાં, પણ તેથી તો મારામાં વધારે અસંતોષ ઉપજ્યો.

આ દરમ્યાન મારા ભાઈનું મરણ થયું. ધર્મ સંબંધી હું સારી પેઠે વાકેફ થઇ શકું એવી ઈચ્છાથી મારા પિતાશ્રીએ નાનપણમાં મારાં લગ્ન કરાવ્યાં નહોતાં. મારી મોટી બહેનનાં લગ્ન તો તેનીજ ઉમ્મરના એક છોકરા સાથે કરી દેવામાં આવ્યાં હતાં, પણ તે છોકરાને અભ્યાસ કરવો કે મારી બહેનની સાથે રહી ધાર્મિક જિંદગી ગાળવી એ પસંદ નહોતું. આ પ્રમાણે દરેક રીતે ઉતરતો અને નાલાયક વર મળવાથી મારી બહેનની જિંદગી અતિશય દુ:ખીઆરી થઈ પડી હતી. મારી એવી સ્થિતિ ન થાય એજ મારા પિતાશ્રીની પ્રબળ ઈચ્છા હતી. અલબત, મોટી ઉમ્મરે લગ્ન કરવાં એ કાર્ય પણ કાયદા વિરૂદ્ધ હોવાથી મારા પિતા-શ્રીનો બ્રાહ્મણસમૂહમાંથી લગભગ બહિષ્કાર કરવામાં આવ્યો હતો. તેથી તેમને ઘણુંજ સહન કરવું પડયું, છતાં તેઓ પોતાની ખાસ હિમ્મતથી આવી બધી મુશ્કેલીઓ સામે દૃઢ રહ્યા; અને જે કામ તેમને પોતાને વાજબી તથા ખરૂં લાગ્યું, તે તેમણે કર્યાજ કર્યું એટલે મને અભ્યાસ કરવાનો તથા ધાર્મિક જિંદગી ગાળવાનો પ્રસંગ આપ્યો, તેથી હું બાવીસ વરસની થઈ ત્યાં સુધી કુંવારીજ રહી.

હવે મારા પૂર્વજોના ધર્મ ઉપરથી મારો બધો વિશ્વાસ ઉઠી ગયો હતો. આ વખતે મેં એક બંગાળી સદ્‌ગૃહસ્થ સાથે લગ્ન કર્યું હતું. લગ્ન કર્યા પછી એજ વરસમાં મારા પ્રિય પતિ કોલેરાના ભયંકર રોગથી મરણ પામ્યા, અને હું માત્ર એકલીજ મારા હાથમાં એક નાના બાળક સાથે આ દુનિયાનાં દુ:ખો ભોગવવાને પડી રહી!

બંગાળા અને આસામમાં હું બધાં મળીને ચાર વરસ રહી, તે દરમ્યાન મેં બંગાળી ભાષાનો અભ્યાસ કર્યો. હું જ્યારે મારા પતિ સાથે આસામ પ્રાંતના સીલ્ચારમાં રહેતી હતી ત્યારે અમારી લાયબ્રેરીમાંથી મને એક નાની ચોપડી મળી આવી. આ ચોપડી અહીં શી રીતે આવી હશે તેની મને ખબર ન હતી. મેં તે લીધી અને કાળજીપૂર્વક વાંચવા માંડી. આ ચોપડી બંગાળી ભાષામાં લખાએલી "લુકની સુવાર્તા" હતી, કે જે પવિત્ર શાસ્ત્રનો એક ભાગ છે.

એલન નામના એક પાદરી સાહેબ સીલ્ચારમાં રહેતા હતા. તેઓ વારંવાર મારી મુલાકાતે આવતા હતા, અને સુવાર્તાનો ઉપદેશ કરતા

હતા. તેમણે પવિત્ર શાસ્ત્રમાંથી ઉત્પત્તિનો પહેલો અધ્યાય મને સમજાવ્યો. પૃથ્વીની ઉત્પત્તિની જે વાત તેમણે મને કહી, તે બધી પુરાણો અને હિન્દુ ધર્મશાસ્ત્રોમાં લખેલી વાતથી તદ્દન જુદીજ હતી, તેથી તે વાતમાં મને બહુજ રસ પડયો, અને તે વાત સાચી હોય એમ મને લાગ્યું; પણ શા કારણથી તે વાત મને સાચી લાગી, અથવા કયા કારણથી મેં તે સાચી માની લીધી તે હું જાણી શકી નહિ.

હવે મારા પ્રથમના ધર્મ ઉપરથી મારી બધી આસ્થા ઉઠી ગઇ હતી, અને મારૂં અંતઃકરણ કોઈ વધારે સારા ધર્મ માટે ભૂખ્યું થયું, તેથી ખ્રીસ્તી ધર્મ સંબંધી જેટલું બની શકે તેટલું બધું હું આતુરતાથી શીખી; અને જો આ નવા ધર્મથી મને સંપૂર્ણ સંતોષ મળી શકે એમ હોય, તો મારે ખ્રીસ્તી થવાનો ઈરાદો છે, એમ મેં જાહેર કર્યું. મારા પતિ એક મિશન સ્કુલમાં ભણ્યા હતા. તેઓ બાયબલની બધી વાતો સારીપેઠે જાણતા હતા, પણ 'ખ્રીસ્તી' કહેવાવું તેમને ગમતું નહિ, તેમજ હું પણ પ્રગટ રીતે બાપ્તિસ્મા લઈ ધિક્કારાએલી ખ્રીસ્તી મંડળીમાં જોડાઉં તે તેમને ગમ્યું નહિ. તેઓ મારી વાત જાણી બહુજ ગુસ્સે થયા અને કહ્યું કે, હું હવે એલન સાહેબને આપણા ઘેર આવવાની ચોકખી ના કહીશ. જો તેઓ વધારે લાંબો વખત જીવ્યા હોત તો શું પરિણામ આવત, એ હું જાણતી નથી.

મારા પતિના મરણ પછી મેં સીલ્ચાર છોડયું, ને પુનામાં હું આવીને રહી. અહીં હું એક વરસ રહી. આ વખત સુધારક મંડળીના આગેવાનોએ અને પ્રાર્થનાસમાજના કેટલાક શુભેચ્છક સભાસદોએ મારા તરફ બહુ માયા બતાવી, અને મને કેટલીએક મદદ કરી. મહે. રાનાડે, મોડક, કેલકર, અને ડૉ. ભાંડારકર મારા પ્રત્યે અત્યંત માયા બતાવનાર અને મને મદદ કરનારાઓમાંના મુખ્ય હતા.

આ વખતે ચર્ચ મિશન કે જે મોટી ખ્રીસ્તી મંડળી કહેવાય છે તેનાં મિશનરી હર્ફોર્ડ મિસ સાહેબ હતાં. તેઓ મરાઠી ભાષામાં લખાએલો "નવો કરાર" મને શિખવવાને આવતાં હતાં. આ વખતે મેં અંગ્રેજી ભાષા પણ શીખવાનું શરૂ કરેલું હતું, પણ મને બરાબર બોલતાં કે લખતાં આવડતું નહોતું. તેઓ મને શરૂઆતની વાંચવાની ચોપડીઓ શિખવતાં, પણ મને તો આ ચોપડીઓ કરતાં "નવો કરાર" શીખવામાં બહુ રસ પડતો હતો. રેવ. ગોરે નામના એક બીજા પાદરી સાહેબ હતા,

તેઓ વારંવાર આવીને મને હિન્દુ ધર્મ અને ખ્રીસ્તી ધર્મ વચ્ચેના તફાવતની સમજણ પાડતા હતા. આ બંને જણના શિક્ષણથી મને બહુ લાભ થયો.

આ પ્રમાણે અભ્યાસ કરી મારી જિંદગીનાં કામકાજ કરવા તથા તેની લાયકાત મેળવવા હું ઇ. સ. ૧૮૮૩ની સાલના આગલા ભાગમાં વિલાયત ગઇ. હું પહેલવહેલી ત્યાં ઉતરી ત્યારે વોન્ટેજ શહેરની બહેનોના મંડળને હું મળી. આ બહેનોમાંથી એકને હું સારીપેઠે ઓળખતી હતી, કારણ કે હું જ્યારે પુનામાં હતી ત્યારે સેન્ટ મેરીસ હૉલમાં હર્ફોર્ડ મિસ સાહેબે તેમની સાથે મારી ઓળખાણપિછાણ કરાવી હતી. ત્યાં તેમને જોઇને હું ઘણી ખુશી થઇ. તેઓ મને પોતાને ત્યાં લઇ ગયાં. તેઓમાંથી એકે મારાં માતુશ્રી સમાન થઈ મને વ્યાવહારિક અને આત્મિક બંને પ્રકારની કેળવણી આપવાનું કામ શરૂ કર્યું. તે અને ચૅલ્ટનહામની બાઇઓની કોલેજનાં માજી પ્રિન્સિપાલ મિસ બીલે એ બંનેના આભારની હું સદાની દેવાદાર છું. આ બંને બાઇઓએ મારી પાછલી જિંદગીમાં મદદરૂપ થઈ પડે એવા વિષયો મને શિખવ્યા. તેઓ તરફથી મને મળેલું શિક્ષણ ખાસ આત્મિક હતું. તેઓનો માતૃભાવ, અને તેઓની ઉંડી આત્મિક અસર, એ મારાં ગુણલક્ષણ ઘડવામાં બહુજ મદદરૂપ થઈ પડયાં. આ બાનુઓની પ્યારભરી ખ્રીસ્તી સંભાળ હેઠળ પ્રભુએ મને મૂકી માટે હું તેની સ્તુતિ કરૂં છું, અને અંતઃકરણથી તેનો આભાર માનું છું.

એક વખતે આ બાઇઓની ઉપરી બાઇએ લંડનમાં આવેલી બેનોની શાખાસંસ્થામાં હવાફેર કરવા મને મોકલી. અહીં તેઓ સ્ત્રીઓ મધ્યે પ્રભુનું જે કામ કરતાં હતાં, તે બતાવવા મને લઈ ગયાં. તેમના બચાવ-ગૃહમાં એક વખતે રહેલી એવી કેટલીએક સ્ત્રીઓને હું મળી. તેઓનામાં પૂરેપૂરૂં બદલાણ થએલું હતું, અને ખ્રીસ્તના પ્રેમથી તથા દુઃખથી પીડાતી માનવજાત પ્રત્યેની કરૂણાથી તેઓ એટલી બધી ભરાએલી હતી કે, તેઓએ પોતાની આખી જિંદગી માંદાં અને અશક્તોની સેવાચાકરી કરવાને અર્થેજ અર્પણ કરી દીધી હતી. અહીં મારી જિંદગીમાં મને પહેલવહેલી વારજ જ્ઞાન થયું કે, પતિત સ્ત્રીઓને સુધારવા માટે કંઇક પ્રયત્નો થવાજ જોઇએ. જે ખ્રીસ્તી લોકોને હિન્દુ લોકો નાતજાત વગરના અને ક્રૂર સમજે છે તેઓજ માત્ર અભાગી અને

પદભ્રષ્ટ ગણાતી સ્ત્રીજાત તરફ અગાધ પ્રેમ અને માયા બતાવે છે.

ફુલ્હામની સંસ્થા—"વધસ્તંભની બહેનો"—(આ એક મંડળનું નામ છે તેમાંની બહેનો) કે જે ઉપર જણાવેલું દયાનું કામ ત્યાં રહીને કરતી હતી તેની મુલાકાત કર્યા પછી મને એવો વિચાર થયો કે, ખરેખર હિન્દુ અને ખ્રીસ્તી ધર્મ વચ્ચે બહુ મોટો તફાવત છે. મેં મારી ધર્મશિક્ષિકાઓને પૂછયું કે, તમારા ધર્મમાં એવી કઇ બાબત છે કે જે ખ્રીસ્તીઓને પતિત સ્ત્રીઓને સુધારવા દોરે છે? આના પ્રત્યુત્તરમાં તેમણે મને "યોહાનની સુવાર્તા"ના ચોથા અધ્યાયમાંથી સમરૂની સ્ત્રી સાથેની ખ્રીસ્તની મુલાકાતની અસરકારક વાર્તા વાંચી સંભળાવી, અને બરાબર સમજણ પાડી; તેની સાથે સાચી ભક્તિનું શુદ્ધ સ્વરૂપ કેવું હોવું જોઇએ તે પણ સમજાવ્યું, અને પાપીઓ ઉપર ખ્રીસ્તના બેહદ પ્રેમનું અજાયબ ચિત્ર મારી સામે ખડું કર્યું. ખ્રીસ્તે કદી પણ પાપી લોકોને ધિક્કારીને કાઢી મૂકયા નથી, કારણ કે પાપીઓને તારવા તે જગતમાં આવ્યો હતો. હિન્દુ ધર્મશાસ્ત્રોમાં મેં આવું વર્ણન કદી પણ વાંચ્યું નથી તેમજ સાંભળ્યું પણ નથી. "યોહાનની સુવાર્તા"નો ૪ થો અધ્યાય વાંચવાથી મને સંપૂર્ણ ખાતરી થઇ કે, ખ્રીસ્ત ખરેખર એક દિવ્ય તારનાર છે. તે પોતે પણ કહેતો હતો કે, હું પાપીઓનો તારનાર છું. ખરેખર બીજો કોઇ નહિ પણ એકલો તેજ હિન્દુસ્તાન અને બીજા દેશોમાંની પણ નીચે કચડાએલી, ધિક્કારાએલી અને અધમ સ્ત્રીજાતને તેના મનનું બદલાણ કરી પોતાની કૃપાવડે ઉંચ દરજ્જે ચઢાવવાને શક્તિવાન છે.

આ કારણોને લીધે તેમજ ખ્રીસ્તના અગાધ પ્રેમને લીધે હવે મારૂં મન ખ્રીસ્તી ધર્મ તરફ દોરાયું. વળી રેવ. ગોરેની લખેલી એક ચોપડી વાંચવાથી મારી બુદ્ધિ અનુસાર આ ધર્મની સત્યતા વિષે વધારે પુરાવા સહિત ખાતરી થઈ. હું વૉન્ટેજમાં બહેનો સાથે રહેતી હતી, તે દરમ્યાન મેં ચર્ચ ઑફ ઇંગ્લાંડના મિશનમાં ઈ. સ. ૧૮૮૩ની સાલના પાછલા ભાગમાં બાપ્તિસ્મા લીધું. હવે હું પહેલાં કરતાં મુકાબલે વધારે સુખી થઇ, અને આ નવો ધર્મ કે જે બીજા બધા મારા પહેલાના જાણીતા ધર્મ કરતાં મારા અનુભવ પ્રમાણે વધારે સારો છે, તે મળી આવવાથી મને બહુજ આનંદ થયો. તેમજ મારૂં આ કૃત્ય મારા મિત્રો અને સ્વદેશજનોને ઘણુંજ નારાજ થવાનું કારણ થશે, એની

પણ મને પુરી ખાતરી હતી. આ પગલું ભરવાથી મને પાછળથી કદી પણ ખેદ થયો નથી.

પ્રકરણ ચોથું

ઇસુ ખ્રીસ્ત મને વહેલો ન મળ્યો, તેથી મારૂં તારણ વહેલું થયું નહિ તેમાં બીજા કોઇનો વાક ન હતો, પણ મારો પોતાનોજ વાંક હતો; કારણ કે શરૂઆતથીજ તે મને પ્રગટ થવો જોઇતો હતો, પણ તે વખતે પવિત્ર શાસ્ત્રનો ઉપદેશ સમજી શકવાને મારૂં મન જડ હતું. શાસ્ત્ર મારી આગળ ખુલ્લુંજ હતું, પણ મેં મારો વખત શાસ્ત્રને લગતાં બીજાં પુસ્તકો વાંચવા પાછળ નકામો ગાળ્યો, અને શાસ્ત્રનોજ અભ્યાસ મારે કરવો જોઈતો હતો તે મેં પડતો મૂકયો. તેને લીધેજ શાસ્ત્રની કેટલીક અગત્યની બાબતોથી હું અજ્ઞાત રહી. અમેરિકાથી ઘેર પાછી આવ્યા પછી શાસ્ત્રને લગતાં બીજાં પુસ્તકો વાંચવાં પડતાં મૂકી મેં શાસ્ત્રને નિયમસર વાંચવાનું મન પર લીધું.

આ પ્રમાણે બે વરસ સુધી શાસ્ત્ર વાંચવાનું મેં ચાલુ રાખ્યું. હું મારા મનમાં અસંતોષી થઈ, અને મારી આત્મિક સ્થિતિ જોઇ મને વધારે અસંતોષ પ્રાપ્ત થયો. એક દિવસે હું કંઇ કામસર "મુંબઇ ગાર્ડિઅન" મિશન છાપખાનામાં ગઈ. ત્યાં "મરણમાંથી જીવનમાં" એ નામની ચોપડી હેસ્લામ સાહેબે લખેલી હતી, તે મેં લીધી. હેસ્લામ સાહેબ એક ખ્રીસ્તી ધર્મોપદેશક હતા. આ ચોપડીમાં લખેલા તેમના પોતાના અનુભવો મેં ઘણી કાળજીથી વાંચ્યા. તેઓ ચર્ચ ઓફ ઈંગ્લાંડ મિશનના ધર્મોપદેશક હોવાથી તેમના હવાલામાં એક મોટો જિલ્લો હતો, અને ખ્રીસ્તી ધર્મ સાથે સંબંધ ધરાવતી તમામ પ્રવૃત્તિઓમાં તેઓ ઉત્સાહથી ભાગ લેતા હતા. એક વખતે તે સાહેબ એક બાનુ સાથે વાતચીત કરતા હતા. તે બાઇ બહુજ આત્મિક તથા જ્ઞાની હતાં, અને તેમની મંડળીનાં સભાસદ હતાં. તે બાનુએ તેમને કહ્યું કે, તમે પહેલું ચણતર મથાળેથી શરૂ કરવા પ્રયત્ન કરો છો. તે બાનુના બોલવાનો ભાવાર્થ એ હતો કે, તમે આત્મિક બદલાણ પામ્યા નથી અને પુર્નજન્મ તથા ખ્રીસ્તમાં જે તારણ છે તેઓનો અનુભવ કર્યો નથી. હેસ્લામ સાહેબનું બદલાણ—આત્માનો નવો જન્મ—અને ખ્રીસ્તને માટે તેમણે કરેલાં કામકાજ, એ વિષેનું વર્ણન મેં વાંચ્યું ત્યારે, મારી પોતાની આત્મિક

સ્થિતિ કેવી છે, અને મને વાસ્તવિક શાની જરૂર છે, તે વિષે મારા મનમાં વિચાર આવ્યો. મેં શાસ્ત્ર લીધું, અને તેમાંથી જુદા જુદા ભાગ કાઢીને વાંચ્યા, અને જે સંદેશો પ્રભુ મને આપતો હતો, તે સંબંધી હું એકચિત્તથી મનન કરતી હતી. શાસ્ત્રની ઘણી બાબતો હું મારી પોતાની બુદ્ધિથી સમજી શકી નહિ, પણ એટલી તો મને ખાતરી થઇ કે મને કેવળ ખ્રીસ્તી ધર્મ એકલાનીજ જરૂર છે એમ નહિ, પણ **ઈસુ ખ્રીસ્ત મારા હૃદયમાં વસે એની ઘણી જરૂર છે.**

હિન્દુ ધર્મના જુના વિચારોના સંસ્કાર હજી મારા મન પરથી છેક ભુંસાઈ ગયા નહોતા; જેવા કે પાપનો પશ્ચાત્તાપ કરવો, તથા તેને છોડી દેવાનો નિશ્ચય કરવો, કેવળ એનીજ પાપની માફીને માટે જરૂર છે; અને બાપ્તિસ્માની ધર્મક્રિયા તે પુર્નજન્મ પામવાનો ઉપાય છે; જ્યારથી મેં ખ્રીસ્તના નામમાં બાપ્તિસ્મા લીધું ત્યારથીજ મારાં બધાં પાપ વાસ્તવિક રીતે ધોવાઈ ગયાં. આ અને એના જેવા બીજા વિચારો કે જે હિન્દુઓના મતને મળતા છે, તે મારા મનમાં જડ ઘાલી રહ્યા હતા. બાપ્તિસ્મા લીધા પછી કેટલાંક વરસ સુધી તો હું મારી હાલની સ્થિતિને પહેલાંની સ્થિતિ સાથે સરખાવતાં મુકાબલે પોતાને સુખી માનવા લાગી ખરી, કારણ કે અત્યાર સુધી ખ્રીસ્તી ધર્મની ઉત્તમતાનો એટલોજ ખ્યાલ મને હતો કે, તે ધર્મમાં સર્વને સમાન લાભ છે, સ્ત્રીપુરૂષનો ભેદ, નાતજાત કે રંગનો ભેદ, એવું કશું એમાં નથી; અને એવો સર્વને સમાનતાનો હક આપનાર ધર્મ મને મળ્યો છે, માટે હું પોતાને ભાગ્યશાળી સમજવા લાગી.

બેશક આ બધું તો ઠીકજ હતું, પણ એક વાત હું અત્યાર સુધી સમજી શકી નહોતી. તે એ હતી કે, "દેવની [કૃપા]થી તમે ઇસુ ખ્રીસ્તમાં છો, તે તો દેવ તરફથી આપણને સારૂ જ્ઞાન, ન્યાયીપણું, પવિત્રીકરણ તથા ઉદ્ધાર થયો છે" (૧ કર. ૧ ; ૩૦). પવિત્ર આત્માથી નવો જન્મ પામીને દેવનું બાળક થવાને, અને દેવના દીકરા પરના વિશ્વાસથી ન્યાયી ઠરવાને ખ્રીસ્તમાં ને તેના પ્રાયશ્ચિત્તમાં મારો સંપૂર્ણ ભરોસો મૂકવાની જે જરૂર હતી તે હું સમજી શકી નહિ. આ અને બીજા કેટલાક મુદ્દાઓ વિષે મારા વિચારો સ્પષ્ટ ન હતા. હું નિરાશ ને નિરૂપાય સ્થિતિમાં હતી. મને ખાતરી થઇ હતી કે, હું દેવને મળવાને તૈયાર નથી. પાપનું સામ્રાજ્ય મારા પર હતું. હું દેવના આત્માથી

દોરાતી ન હતી તેથી દત્તકપુત્રપણાના આત્માને પામી ન હતી, જેથી હું દેવનું બાળક છું એવી સાક્ષી દેવનો આત્મા મારા આત્માની સાથે પુરતો ન હતો. "કેમકે જેટલા દેવના આત્માથી દોરાય છે, તેટલા દેવના દીકરા છે. કેમકે ફરીથી તમને ભય લાગે એવો દાસત્વનો આત્મા તમને મળ્યો નથી; પણ તમને દત્તકપુત્રપણાનો આત્મા મળ્યો છે, તેને લીધે આપણે આબ્બા, બાપ, એવી હાંક મારીએ છીએ. આપણા આત્માની સાથે પણ પવિત્ર આત્મા પોતે સાક્ષી આપે છે, કે આપણે દેવનાં છોકરાં છીએ" (રૂમી. ૮; ૧૪-૧૬).

હવે શું કરવું? મારા વિચારો મને મદદ કરી શકતા ન હતા અને તેઓએ મને મદદ કરી પણ નહિ. છેવટે મારી પોતાની શક્તિ, બુદ્ધિ, સમજણ અને ડહાપણનો અંત આવ્યો. હવે મેં મને પોતાને બિનશરતે તારનારને શરણે કરી, અને મારા ઉપર કૃપાળુ થવાને તથા મારૂં ન્યાયીપણું અને તારણ થવાને, તેમજ મારાં સર્વ પાપ લઇ લેવાને માટે મેં તેને વિનંતી કરી.

જેઓને પોતાનાં પાપની ખાતરી થઈ છે, અને જેવી રીતે દેવ તેઓને જુએ છે તેવી રીતે જેઓએ પોતે પોતાના મનને સંપૂર્ણ રીતે જોયું છે, તેઓજ કેવળ સમજી શકે છે કે, જ્યારે પાપનો અસહ્ય બોજો અંતઃકરણ પરથી ગબડી જાય છે, ત્યારે કેવી લાગણી થાય છે. જે વખતે હું સંપૂર્ણ રીતે તારનારને શરણ થઇ, ને મને ખાતરી થઈ કે ખરા દ્રાક્ષવેલામાં—ઇસુ ખ્રીસ્તમાં—એક ડાળી થવાને મારો સ્વીકાર કરવામાં આવ્યો છે, તેથી હું મારા તારનાર ઈસુ ખ્રીસ્તમાં દત્તકપુત્રપણાની રૂએ દેવનું છોકરૂં ઠરી ચુકી છું, તે વખતે મને જે લાગણી થઈ તેનું વર્ણન કરવાને હું અશક્ત છું, એનું વર્ણન થઇ શકેજ નહિ. મજ પાપી માટે પ્રભુએ જે સર્વ કર્યું છે તે જો કે અવર્ણનીય છે, તોપણ મજ પાપિષ્ઠ પરની તેની મહા મોટી કૃપાને લીધે મારે તેની સ્તુતિ કરવીજ જોઈએ, અને તેનો ઉપકાર માનવો જોઈએ. સૌથી પહેલું, પાપ કેટલું ભુંડું છે તે, અનંતકાળિક નરકાગ્નિના જે ભયંકર જોખમમાં હું હતી તે, તથા દેવનો અગાધ પ્રેમ, કે જે વડે તેણે "જગત પર એટલી પ્રીતિ કીધી કે તેણે પોતાનો એકાકીજનિત દીકરો આપ્યો" તે, અને તેમાંએ વળી આ દીકરો તેણે મારાં પાપોને માટે પ્રાયશ્ચિત્ત થવાને આપ્યો—આ સર્વ બાબતો પ્રભુએ મને સ્પષ્ટ રીતે સમજાવી; કારણ કે, ઈશ્વરથી પ્રેરાએલો પ્રેરિત કહે છે

કે :—"બાપની પાસે આપણો મધ્યસ્થ છે, એટલે ઈસુ ખ્રીસ્ત જે ન્યાયી છે તે; અને તે આપણાં પાપનું પ્રાયશ્ચિત્ત છે, અને કેવળ આપણાંજ નહિ, પણ આખા જગતનાં પાપનું તે પ્રાયશ્ચિત્ત છે" (૧ યોહ. ૨; ૧, ૨).

પવિત્ર શાસ્ત્ર કહે છે કે, તેની પ્રીતિ પામવાને હું લાયક થાઉં ત્યાં સુધી તે રાહ જોઈને બેસી રહેતો નથી, પણ હું લાયક ન હોઉં તોપણ તે પોતાના પ્રેમનો મારા પર ઢગલો કરી દે છે. વળી તે એમ પણ કહે છે કે, ઇસુ ખ્રીસ્તમાં નર કે નારી એવો કંઈ ભેદ નથી; એટલે "દેવનું ન્યાયીપણું જે ઇસુ ખ્રીસ્ત પરના વિશ્વાસ વડે સર્વ વિશ્વાસ કરનારાઓને માટે છે તે; કેમકે એમાં કંઈ પણ ભેદ નથી; કારણ કે સઘળાએ પાપ કર્યું છે, અને દેવના મહિમા વિષે સઘળા અધુરા રહે છે; પણ ઈસુ ખ્રીસ્તથી જે ઉદ્ધાર છે તેની મારફતે દેવની કૃપાથી તેઓ વિના મૂલ્યે ન્યાયી ગણાએલા છે. દેવે તેને તેના રક્ત પરના વિશ્વાસથી પ્રાયશ્ચિત્ત થવા સારૂ ઠરાવ્યો, જેથી દેવની સહનશીલતાથી અગાઉ થએલાં પાપની દરગુજર થઇ તે વિષે દેવ પોતાનું ન્યાયીપણું દેખાડે; એટલે કે સાંપ્રત કાળમાં તે પોતાનું ન્યાયીપણું દેખાડે, જેથી પોતે ન્યાયી રહીને ઇસુ પર વિશ્વાસ રાખનારને ન્યાયી ઠરાવનાર થાય" (રૂમી. ૩ ; ૨૨-૨૬).

મારા વાંચકવર્ગમાંથી કોઇને એક કાળી અંધારી કોટડી કે જેમાં ઘોર અંધકાર સિવાય બીજું કંઇજ હોય નહિ. તેમાં પુરાઈ રહેવાનો, અને ત્યાં પોતાને અતિશય જરૂર હોય એવી કોઈ વસ્તુની શોધખોળ કરવા માટે આમતેમ હાથ ફેરવી ફાંફાં મારવાનો અનુભવ થયો હોય એમ હું ધારતી નથી. યોહાનની સુવાર્તાના ૯મા અધ્યાયમાં જે આંધળા માણસનું વૃત્તાંત આપેલું છે, તે વગર હું બીજા કોઇનો વિચાર કરી શકતી નથી. તે માણસ આંધળોજ જનમ્યો હતો, અને અંધ સ્થિતિમાંજ તેનાં ચાળીસ વરસ વિતી ગયાં, પણ જ્યારે એકાએક તેને સર્વશક્તિવાન ઇસુ મળ્યો, ત્યારે તેણે તેની આંધળી આંખો ઉઘાડી. આ જન્મનો આંધળો કદી પણ લેશમાત્ર જોઈ શકે એવી આશા બીલકુલ નહોતી, પણ જ્યારે તે દિવસના અજવાળાને જોઇ શકયો, ત્યારે તેને જે આનંદ થયો તેનું વર્ણન કોણ કરી શકે! ઈશ્વરપ્રેરિતે પણ તેનું વર્ણન કરવાને પ્રયત્ન કર્યો નથી. જ્યારે મારી આત્મિક આંખો ઉઘડી ગઇ, જ્યારે મેં "અંધકારમાં બેઠેલીએ મોટું અજવાળું જોયું" અને જ્યારે મને ખાતરી

થઇ કે, હું થોડીજ પળો પહેલાં "મરણની છાયાના પ્રદેશમાં બેઠેલી હતી, તેનામાં અજવાળું પ્રગટ થયું," ત્યારે મને કેવી લાગણી થઈ તેનો કેવળ ઝાંખો ભાસ હું આપી શકું છું. હું પણ એજ માણસના જેવી હતી કે, જેને કહેવામાં આવ્યું હતું કે, "**ઇસુ ખ્રીસ્ત નાઝારીના નામથી ચાલતો થા એટલે તે કુદીને ઉભો થયો અને ચાલવા લાગ્યો; ને ચાલતો ને કુદતો તથા દેવની સ્તુતિ કરતો તે તેઓની સાથે મંદિરમાં ગયો.**"

હું પાપની ગુલામીમાંથી અને મરણના ભયમાંથી છુટકારો પામું એ સારૂ **મારે બદલે ફાંસી** (વધસ્તંભ) **પર ઉંચા કરાએલા અને તે પર અસહ્ય પીડા ભોગવી મરણ પામેલા દેવના ધન્ય દીકરા ઇસુ ખ્રીસ્ત તરફ મેં જોયું, અને મને જીવન મળ્યું.** એ કેવો અજબ પ્રેમ! મજ પાપી માટે દેવનો કેવો અવર્ણનીય પ્રેમ કે જે પ્રેમને લીધે તેણે પોતાનો એકાકીજનિત દીકરો મારે માટે મરવા આપ્યો! હું આ પ્રેમને લાયક ન હતી, પણ એનેજ લીધે તેણે આ પ્રેમ મારા પ્રત્યે દર્શાવ્યો, અને, મારા વહાલા વાંચક, તમારા ઉપર પણ એજ પ્રમાણે તે પ્રેમ કરે છે.

જે જુઠી ભાવનાઓ હું મારા છેક બચપણથી રાખી રહી હતી, તે કરતાં પ્રભુની સત્યતા કેટલી બધી જુદી! મારી જુઠી અને જુની ભાવનાઓ એ હતી કે, વર્તમાન કે ભવિષ્યકાળનું સુખ મેળવવાને, સ્વર્ગનો આનંદ પામવાને અને મોક્ષગતિ કે છુટકારાની ન કલ્પી શકાય એવી સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરવાને મારે તેને યોગ્ય પુણ્યકર્મ કરવાં જોઈએ, પણ આ વાનાં મેળવવાની આશા રાખવી એ મારે માટે તો કેવળ નકામુંજ હતું.

તેઓ—હિન્દુ ધર્મશાસ્ત્રો અને ધર્મશાસ્ત્રીઓ—કહે છે કે, સ્ત્રીઓ પતિની અને શુદ્રો તથા હલકી જ્ઞાતિના લોકો બ્રાહ્મણોની સેવાચાકરી કરવાથીજ સ્વર્ગ પ્રાપ્ત કરી શકે છે. પણ સ્વર્ગનાં સુખ તેઓને માટે લાંબો વખત ટકતાં નથી, કેમકે છેવટની ધન્યમય સ્થિતિ જે બ્રાહ્મણ માટેજ ઠરાવેલી છે, તે ધન્યમય સ્થિતિ આ હલકા દરજ્જાનાં મનુષ્યો માટે નથી. હે આશારહિત સ્ત્રીઓ, શુદ્રો ને હલકી જ્ઞાતિના લોકો, આ ધન્યમય પુસ્તક, ખ્રીસ્તીઓનું પવિત્ર શાસ્ત્ર, કહે છે કે, "આપણે હજી નિર્બળ હતા, એટલામાં યોગ્ય સમયે **અધર્મીઓને સારૂ ખ્રીસ્ત**

મરણ પામ્યો. હવે ન્યાયી માણસને સારૂ ભાગ્યેજ કોઇ મરે; સારા માણસને સારૂ તો કોઇએક કદાપિ મરવાને પણ છાતી ચલાવે, પણ આપણે જ્યારે પાપી હતા ત્યારે ખ્રીસ્ત આપણે સારૂ મરણ પામ્યો. કેમકે એમ કરવામાં દેવ આપણા પર પોતાનો પ્રેમ પ્રગટ કરે છે. જ્યારે આપણે શત્રુ હતા, ત્યારે દેવની સાથે તેના દીકરાના મરણદ્વારા આપણો તેની સાથે મિલાપ થયો" (રૂમી. ૫; ૬-૧૦). "દેવે પોતાના એકનાએક પુત્રને જગતમાં મોકલ્યો કે, આપણે તેનાથી જીવીએ, એ પરથી આપણા પર દેવનો પ્રેમ પ્રગટ થયો. આપણે દેવ પર પ્રેમ રાખ્યો એમાં પ્રેમ નહિ, પણ તેણે આપણા પર પ્રેમ રાખ્યો અને પોતાના પુત્રને આપણાં પાપનું પ્રાયશ્ચિત્ત થવા માટે મોકલ્યો, એમાં પ્રેમ છે" (યોહ. ૪; ૯, ૧૦).

કેવી મનોહર અને બ્યાન ન થઇ શકે એવી સારી ખબર! મજ એક સ્ત્રી માટે, એક સ્ત્રી કે જે હિન્દુસ્તાનમાં ઉત્તમ ગણાતી બ્રાહ્મણ જ્ઞાતિમાં જન્મ પામેલી, છતાં પોતાના ધર્મમાં જેને માટે કંઇજ આશા નથી, તેને માટે અને મારા જેવી હજારો આશારહિત સ્ત્રીઓને માટે આ કેવી સારી ખબર છે. પવિત્ર શાસ્ત્ર પોકારીને જાહેર કરે છે કે, ઈસુ ખ્રીસ્તે આ મોટું તારણ કોઇ અમુકજ જ્ઞાતિ કે જાતિને માટે સંઘરી રાખ્યું છે એમ નથી. "પણ જેટલાએ તેનો અંગીકાર કીધો, એટલે જેટલા તેના નામ પર વિશ્વાસ કરે છે, તેટલાંને તેણે દેવનાં છોકરાં થવાનો અધિકાર આપ્યો. તેઓ લોહીથી નહિ, કે દેહની ઇચ્છાથી નહિ, કે માણસની ઇચ્છાથી નહિ, પણ દેવથી (આત્માનો નવો) જન્મ પામ્યા" (યોહ. ૧; ૧૨, ૧૩). "કેમકે દેવની જે કૃપા સઘળાં માણસોનું તારણ કરે છે તે પ્રગટ થઇ છે" (તીતસ ૨; ૧૧). "પણ દેવ આપણા તારનારની દયા તથા માણસો પરની તેની પ્રીતિ પ્રગટ થઇ, ત્યારે આપણાં પોતાનાં કરેલાં ન્યાયીપણામાંનાં કૃત્યોથી નહિ, પણ તેની દયાથી...તેણે આપણને તાર્યા" (તીતસ ૩; ૪, ૫).

આ તારણ અથવા સાર્વકાળિક જીવનને માટે કોઇ અમુક જ્ઞાતિ, જાતિ, કામ, કે માણસ પર આધાર રાખવાનો નથી; પણ પ્રભુપુત્ર પર, કે જેને ઇશ્વરે "આપણાં પાપનું પ્રાયશ્ચિત્ત" થવા સારૂ આપ્યો તેના પર જે કોઇ વિશ્વાસ કરે તે સર્વને એક સરખી રીતે મફત મળે છે, અને આ તારણ હાલમાં મેળવી શકાય છે, તે

સંબંધમાં લેશમાત્ર પણ શક નથી. લાખો અને કરોડો જન્મમરણના ફેરા ફરવા અને બ્રહ્મજ્ઞાનની પ્રાપ્તિને સારૂ બ્રાહ્મણ પુરૂષ તરીકે જન્મ પામવો, એટલા લાંબા કાળ સુધી મારે રાહ જોઈ બેસી રહેવું પડયું નહિ. વળી ત્યારે પણ શું? એવા મોક્ષની પ્રાપ્તિથી કશા આનંદ અને સુખની આશા રાખી શકાય? ના. આખરે તો શૂન્ય—બ્રહ્મ—માં મળી જવા સિવાય બીજુ કંઇજ નહિ.

દેવનો દીકરો કહે છે:—"હું તમને ખચીત ખચીત કહું છું કે, જે મારાં વચન સાંભળે છે, અને મને મોકલનાર પર વિશ્વાસ કરે છે, તેને અનંતજીવન છે; તે અપરાધી નહિ ઠરશે, **પણ મરણમાંથી નીકળીને જીવનમાં આવ્યો છે**" (યોહ. ૫; ૨૪). "જો આપણે માણસોની સાક્ષી માનીએ છીએ, તો એ કરતાં દેવની સાક્ષી મોટી છે, કેમકે દેવે પોતાના પુત્ર સંબંધી જે સાક્ષી આપી છે તે એજ છે. જે દેવના પુત્ર પર વિશ્વાસ રાખે છે તેના પોતાનામાં તે સાક્ષી છે; જે દેવ પર વિશ્વાસ રાખતો નથી તેણે તેને જુઠો પાડયો છે, કેમકે દેવે પોતાના પુત્ર વિષે જે સાક્ષી આપી છે, તે સાક્ષી પર તેણે વિશ્વાસ રાખ્યો નથી. એ સાક્ષી એવી છે કે, **દેવે આપણને અનંતજીવન આપ્યું, ને આ જીવન તેના પુત્રમાં છે.** જેને દેવનો પુત્ર છે તેને જીવન છે; જેને દેવનો પુત્ર નથી તેને જીવન નથી. તમને અનંતજીવન છે એ તમે જાણો; માટે તમારા ઉપર, એટલે દેવના પુત્રના નામ પર વિશ્વાસ રાખનારા ઉપર, મેં આ વાતો લખી છે" (૧ યોહ. ૫; ૯-૧૩).

શાસ્ત્રમાંની વાતોથી પવિત્ર આત્માએ મને ખાતરીપૂર્વક સ્પષ્ટ કરી આપ્યું કે, ખ્રીસ્તની મારફતે દેવ જે તારણ આપે છે તે હાલમાંજ મળે છે, ભવિષ્યની રાહ જોવી પડતી નથી. મેં આ વાત માની કે તરત મને તારણ મળ્યું, અને તારણના આનંદથી હું ભરપુર થઇ. જો તમે પણ વિશ્વાસ કરશો તો તમને પણ એજ તારણ અને આનંદ અત્યારેજ પ્રાપ્ત થશે.

પ્રકરણ પાંચમું

આજથી સોળ વરસ ઉપર મારી જિંદગી નવી રીતે શરૂ થઈ. તે વખતથી હું પ્રભુ ઇસુ ખ્રીસ્તને મારા પોતાના તારનાર તરીકે સારી રીતે ઓળખું છું, અને તેના મધુર સમાગમથી મળતા આનંદને અનુભવું છું.

મારી જિંદગી આનંદથી ભરપુર છે. "કેમકે પ્રભુ યહોવાહ—ઇસુ ખ્રીસ્ત—મારૂં સામર્થ્ય તથા ગીત છે. તે વળી મારૂં તારણ થયો છે." "ત્યારે તમે આનંદસહિત તારણના ઝરાઓમાંથી પાણી ભરશો" (યશ. ૧૨; ૩) એ વાત કહેવામાં પ્રબોધકનો શો ભાવાર્થ છે તે હું હવે બરાબર સમજી શકું છું. મને થતા આનંદનો હું ભાગ્યેજ મારા પોતામાં સમાવેશ કરી શકું છું. મને પણ સમરૂની બાઈની માફક લાગણી થાય છે કે, જે બાઈ "પોતાની ગાગેર મૂકીને શહેરમાં ગઇ અને લોકોને કહે છે કે, આવો, જેટલું મેં કીધું તે બધું જેણે મને કહી દેખાડયું તે માણસને જુઓ; તેજ ખ્રીસ્ત છે કે શું?" (યોહ. ૪; ૨૮, ૨૯).

પ્રભુ ઈસુએ જે મહાભારત કામો મારે સારૂ કર્યાં છે, તે મારે સર્વે મનુષ્યોને કહી બતાવવાં જોઇએ. કારણ કે મને સંપૂર્ણ ખાતરી છે કે, જ્યારે મારા જેવી એક મહા પાપિષ્ટનો બચાવ કરવાનું તેને શકય છે, ત્યારે બીજાઓને બચાવવાને પણ તે સંપૂર્ણ શક્તિવાન છે. આ કારણને લીધે તેના વિષે, પાપીઓ પરના તેના અથાગ પ્રેમ વિષે, અને પાપીઓને તારવાની તેની ભારે શક્તિ વિષે લોકોને કહેવાની મને અગત્ય પડે છે.

આ વિષયમાં હું મારી પોતાનીજ વાત આટલી બધી કરૂં છું, પણ તેને લીધે મારો વાચકવર્ગ મને દોષિત ઠરાવશે નહિ, એવી આશા હું રાખું છું. કોઇ પણ વ્યક્તિના અંતઃકરણના અનુભવો એવા પૂજનીય હોય છે કે, તેઓને જાહેર કરી ન શકાય, ત્યારે શા માટે મારે આ પ્રમાણે તેઓને જાહેર કરવા જોઇએ? કેમકે "એમ કરવું મારી ફરજ છે, અને જો હું સુવાર્તા પ્રગટ ન કરૂં, તો મને અફસોસ છે" (૧ કેર. ૯; ૧૬). મારાથી બની શકે તેટલાં બધાં સ્ત્રીપુરૂષોને પ્રગટ કરવાને હું બંધાએલી છું, કે ઇસુ ખ્રીસ્ત મારા જેવા પાપીઓને તારવા માટે આવ્યો. તેણેજ મારૂં તારણ કર્યું છે. તારનારની સ્તુતિ થાઓ! હું જાણું છું કે, "જેઓ એની મારફતે દેવની પાસે આવે છે, તેઓને સંપૂર્ણ રીતે તારવાને એ સમર્થ છે; કેમકે એ તેઓને સારૂ મધ્યસ્થી કરવાને સદાકાળ જીવતો રહે છે" (હેબ્ર. ૭; ૨૫).

પ્રભુએ મને સ્વાભાવિક રીતે એવું મન આપ્યું હતું કે, દરેક ધાર્મિક અને સાંસારિક બાબતો હું બરાબર તપાસી જોતી હતી. જે ધર્મમાં મારો જન્મ થયો હતો તે ધર્મને પણ મેં ઘણા અનુભવથી દરેક રીતે

તપાસી જોયો, અને મારી જાણમાં હોય એવી કોઈ પણ બાબતને બારીકીથી તપાસ્યા વગર રહેવા દીધી નથી. કેવળ પુસ્તકો વાંચીનેજ નહિ પણ તેમાં જે જે ફરમાવેલું છે તેનો જાતે અમલ કરીને મેં દરેક બાબત તપાસી જોઇ. મેં બીજાં ઘણાંને પણ એજ પ્રમાણે કરતાં જોયાં છે. તેઓને શાસ્ત્રમાં બતાવ્યા પ્રમાણે દરેક રીતે કરતાં જોયાં છે, પણ દુઃખની વાત છે કે એથી તેઓનું તારણ થયું નહિ, તેમજ મારૂં પણ તારણ થયું નહિ, એ મને ખાતરીપૂર્વક માલમ પડયું. મારા આત્માની ખરી અગત્યેજ મને ખ્રીસ્ત ભણી દોડી જવાની ફરજ પાડી હતી. અમારા બાપદાદાથી ચાલતો આવેલો ધર્મ પુરાતન ધર્મ છે, વગેરે જાતની મગરૂબી મારામાં હતી, તે મારે હવે છોડી દેવી પડી. જોકે મારા બીજા દેશજનો સારી પેઠે જાણે છે કે પોતાના જુના ધર્મથી તેઓ તારણનો આનંદ પામ્યા નથી, પામતા નથી, અને પામશે નહિ; તોપણ એજ પ્રકારની મગરૂબી તેઓને પણ ખ્રીસ્તને શોધવાથી અટકાવે છે. ખ્રીસ્ત સિવાય બીજા કશાથી તેઓ કદી પણ એ આનંદ પામવાના નથી.

મને ખાતરી છે કે, ઘણા આત્માઓ ભૂખ્યા છે, અને કદાપિ તેઓમાંના કેટલાએકને આ મારો હેવાલ વાંચવાથી ફાયદો થશે. એવાં ભાઇબહેનોને હું આગ્રહ કરીને કહું છું કે, ઉતાવળથી આગળ આવો, અને દેવનો અથાગ પ્રેમ જે ઈસુ ખ્રીસ્તમાં બતાવવામાં આવ્યો છે તેનો સ્વીકાર કરો; અને "એટલું મોટું તારણ," જે દેવ મફત આપે છે, તેને પડતું ન મૂકો (હેબ. ૨; ૧-૩), "બીજા કોઇથી તારણ નથી, કેમકે જેથી આપણું તારણ થાય એવું બીજું કોઇ નામ આકાશતળે માણસોમાં આપેલું નથી" (પ્રે. કૃ. ૪; ૧૨).

એ માટે મોટાઈમાં તણાઇને અથવા બીજી કોઇ મુશ્કેલીઓથી ડરીને વખત ગુમાવશો નહિ. કદાપિ તમને નાત બહાર મૂકવામાં આવે, નજીકનાં સગાં તજી દે, અને તમારી સતાવણી કરે, ઐહિક મોટાઈ અને ધન ગુમાવવું પડે, તોપણ તેની કંઇ ફીકર કરશો નહિ. ખ્રીસ્ત પર વિશ્વાસ કરવાથી અને માણસોની આગળ તેને કબૂલ કરવાથી તેનામાં જે તારણ તમે પામશો તેની કિમ્મત તમે કરેલા સર્વ પરિત્યાગ કરતાં વિશેષ છે; હા, તે કરતાં પણ વિશેષ છે, કારણ કે આ જગતનું બધું ધન, તેના સર્વ લાભ અને આ જગતનો બધો આનંદ એ બધું એકઠું

મળીને પણ "તારણના આનંદ"ની સાથે સરખામણી કરી શકે તેમ નથી.

વળી બીજી રીતે જોતાં જો તમને બીજા મરણદંડની શિક્ષા કરવામાં આવે, અને તેને લીધે તમારે સદાસર્વકાળ અગ્નિસરોવરમાં—કે જેનું વર્ણન થઈ શકે નહિ, તેમજ જ્યાંથી ફરી છુટકારો થતો નથી એવી જગામાં—વેદના ભોગવતાં રહેવું પડે, તો જગતનું બધું ધન અને તેની બધી મોટાઈ તમને શા ઉપયોગનાં છે? "કેમકે જો માણસ આખું જગત મેળવે, ને પોતાના આત્માની હાનિ પામે, તો તેને શો લાભ થાય? વળી માણસ પોતાના જીવનો શો બદલો આપશે?" (માર્ક ૮; ૩૬, ૩૭)

વહાલાં ભાઇબહેનો, હું તમને આગ્રહ કરીને કહું છું કે, તમે ઉતાવળ કરીને ખ્રીસ્તની મારફતે દેવની સાથે મિલાપ કરી લો, કારણ કે ન્યાયકરણનો મહામોટો દિવસ આપણા ઉપર ઘણી ઝડપથી આવે છે, માટે ઉતાવળ કરો, અને દેવનો કોપ જેને તમે અને હું ન્યાયની રૂએ લાયક છીએ તેનાથી નાસી છુટો. "**દેવ પ્રીતિ છે.**" તે તમારે માટે ધીરજથી રાહ જોયા કરે છે કે તમે તેના મોટા તારણનો અંગીકાર કરો, તેથી "તેના ઉપકારની, સહનશીળતાની તથા વિપુલ ધૈર્યની સંપત્તિને" તમે તુચ્છ ન ગણો અને જાણો કે, "દેવનો ઉપકાર તમને પસ્તાવો કરવા તરફ પ્રેરે છે" (રૂમ. ૨; ૪).

મને જ્યારથી ઇસુ ખ્રીસ્ત મળ્યો ત્યારથી જે જે મારા જીવનમાં બન્યું તે સર્વ જો કહેવા બેસું તો વાત બહુજ લાંબી થઇ જાય. પેન્ટીકોસ્ટ સાહેબ, હેસ્લામ સાહેબ, વાઈલ્ડર સાહેબ, રીવ સાહેબ, અને અન્ય પાદરી સાહેબોએ ભરેલી સભાઓથી મને મારી આત્મિક જિંદગીમાં બહુજ મદદ મળી. ઈ. સ. ૧૮૯૫માં લાનોવલી કેમ્પમાં રેવ. ગેલ્સન એગસને ચલાવેલી ધાર્મિક સભાઓમાં બેસવાથી મને બીજો આત્મિક ટેકો મળ્યો.

હવે મારામાં પવિત્ર આત્માની હાજરી થવાથી તેજ મને દોરતો અને શિખવતો હતો, આથી મને બહુજ આશીર્વાદ મળ્યો. ગી. શા. ૩૨; ૮માં જે મધુર વચન પ્રભુએ આપ્યું છે તેનો મને અનુભવ થયો છે, એટલે "કયે માર્ગે તારે ચાલવું તે હું તને શિખવીશ તથા બતાવીશ; મારી નજર તારા પર રાખીને હું તને બોધ આપીશ."

દેવનું દરેક વચન યોગ્ય રીતે સમજવાને અને તેના હુકમ પાળવાને પવિત્ર આત્માએ મને શિખવ્યું. હું કહેવાને ઘણી દુ:ખી છું, કારણ કે

તેના હુકમ પાળવા હું ઘણી વખતે નિષ્ફળ થઇ છું, પણ તે કોમળતાથી મને ઠપકો આપે છે, અને મને મારા દોષ દર્શાવે છે. ઘણી વખત જુદી જુદી રીતોથી મને શિક્ષા કરવાની તેને જરૂર જણાઇ. તેનું વચન છે કે "ન્યાયની રૂએ તને શિક્ષા કરીશ, ને ખચીત તને શિક્ષા કર્યા વગર જવા દઇશ નહિ" (યર. ૩૦; ૧૧).

મારામાં ઘણી ખામીઓ છે, પણ પ્રભુ પોતાને યોગ્ય લાગે તેવી રીતે તેને સુધારે છે. દરેક જે કંઈ બને છે તેમાં દેવનો હાથ છે, એવી મનની સમજણથી બહુજ મદદ મળે છે, અને કચકચને કંઇ સ્થાન રહેતું નથી. હું જ્યારે જ્યારે પ્રભુની વાણી ધ્યાન દઇ સાંભળું છું ત્યારે ત્યારે મને બહુજ આનંદ થાય છે, અને મારાં બધાં કામકાજ પર પ્રભુનો પુષ્કળ આશીર્વાદ આવે છે. વિશ્વાસની, મુશ્કેલીઓની અને દુઃખની કસોટીઓ પણ મોટા આશીર્વાદરૂપ નિવડે છે.

ઈ. સ. ૧૮૯૧ની સાલથી મેં મારી અબળતામાં પ્રભુ ઇસુ ખ્રીસ્તને પ્રગટ કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે, અને હમેશાં મને માલમ પડયું છે કે, લોકોની આગળ ઇસુ ખ્રીસ્ત વિષે અને પાપીઓ પરના તેના મોટા પ્રેમ વિષે કહી બતાવવું એમાંજ ખ્રીસ્તી જિંદગીનો મોટામાં મોટો આનંદ રહેલો છે. આસરે બાર વરસ પહેલાં મેં "ચીન દેશની અંદરનાં મિશનોની વાર્તા," "જ્યોર્જ મ્યુલરના દેવની સાથેના વહેવાર," અને ધી ન્યુ હેબ્રીડિઝ મિશનના સ્થાપક "જોન જી. પેટન સાહેબનું જીવનચરિત્ર" એ ઉત્તેજક પુસ્તકો વાંચ્યાં. આ ત્રણે મહાપુરૂષો—હડસન ટેલર સાહેબ, મ્યુલર સાહેબ, અને પેટન સાહેબ કે જેઓ એક બીજાથી થોડાં થોડાં વરસના અંતરે તારનારની સાથે રહેવા ગયા છે તેઓના અનુભવથી મને ઘણી અસર થઈ. તેઓનાં જીવનવૃત્તાંતો વાંચ્યા પછી મને વિચાર થયો કે, ઇશ્વર પર ભરોસો રાખવાથી બીજા દેશોમાં જેમાં મહાભારત કામો થઈ શકે છે તેવાં કામો હિન્દુસ્તાનમાં પણ ઇશ્વર પર ભરોસો રાખવાથી શું ન થઈ શકે? મને એવી ઘણીજ ઈચ્છા થઇ કે, આપણા દેશમાં એવાં કેટલાંક મિશનો સ્થાપન થાય તો સારૂં કે જેઓ, ઇશ્વર પોતાના લોકો પ્રત્યે કેવો વિશ્વાસુ છે તે વિષે, અને પવિત્ર શાસ્ત્ર જે જે વાતો કહે છે તે બધી સત્ય છે તે વિષે, વ્યાવહારિક રીતે સાક્ષી પુરનાર થાય.

મેં મારા મનને ફરીફરીને પ્રશ્ન કર્યો કે, કેટલાએક પાદરી સાહેબોએ કેમ બહાર પડીને આ દેશમાં **વિશ્વાસ-મિશનો** સ્થાપ્યાં નહિ હોય?

ત્યારે પ્રભુએ મને કહ્યું કે, "બીજા કોઇ આવીને એ કામ કરે એવી ઈચ્છા કરવાને બદલે તમે તમારી પોતાનીજ મેળે એ કામ કરવાનું કેમ શરૂ કરતાં નથી? કોઇ પણ મુશ્કેલ કામ પોતે કરવાને બદલે બીજો કોઇ આવીને તે કામ આપણે સારૂ કરે એવી ઇચ્છા રાખવી, એ વાત કોઇ પણ વ્યક્તિને બહુ સહેલી છે." આ "શાંત ઝીણી વાણી," જે મારી સાથે બોલી, તેથી મને બહુજ ઠપકો લાગ્યો.

હિન્દુસ્તાનમાં વિશ્વાસ-મિશનો છે, એવી ખબર મને તે વખત સુધી નહોતી, પણ પછીથી મેં જાણ્યું કે આ દેશમાં પણ થોડાં વિશ્વાસ-મિશનો કામ કરે છે, અને ભયસૂચક મોટી દીવાદાંડીઓની માફક તેમને અહીંતહીં સ્થાપન કરવામાં આવ્યાં છે તે માટે હું પ્રભુનો ઉપકાર માનું છું.

ઇ. સ. ૧૮૯૬ની સાલના પાછલા ભાગમાં જ્યારે આ દેશમાં મોટો દુકાળ પડયો, ત્યારે દૈહિક અને આત્મિક આશીર્વાદો માટે એકલા તેનાજ પર ભરોસો રાખી હું બહાર પડી, અને એક નવું કામ શરૂ કરવા હું પ્રભુથી દોરવાઈ. હું મારા આખા અંતઃકરણથી સાક્ષી આપું છું કે, પ્રભુ મને હમેશાં વિશ્વાસુ માલમ પડયો છે. "જે તમને આમંત્રણ આપે છે તે વિશ્વસનીય છે" (૧ થેસ્સ. ૫; ૨૪). આ સોનેરી વચન ખ્રીસ્તના જીવન-રક્ત વડે મારા હૃદય પર લખાએલું છે. પ્રભુએ મારે માટે અગણિત મહાભારત કામો કર્યાં છે. મારા પર જે માયા તે રાખે છે તેને હું લાયક નથી. ગી. શા. ૧૦૩; ૧૦ માં લખેલું છે કે, "તે આપણાં પાપ પ્રમાણે આપણી સાથે વર્ત્યો નથી, આપણા અન્યાયના પ્રમાણમાં તેણે આપણને બદલો વાળ્યો નથી," એ વાત સત્ય છે, એવી ખરી ખાતરી હું આપી શકું છું.

ગયાં સોળ વરસથી, અને તેમાંએ વળી ખાસ કરીને પાછલો દસકો કે જ્યારથી તેણે મુક્તિ મિશન હૈયાતિમાં આણ્યું છે ત્યારથી પ્રભુ મને જે જે શિખવતો આવ્યો છે, તેમાંની કેટલીક બાબતો હું અહીં ટાંકું છું:

૧. "આદિકાળથી તેઓએ સાંભળ્યું નથી; કાન પર આવ્યું નથી; ને વળી આંખે તારા સિવાય [એવા] કોઇ [બીજા] દેવને દીઠો નથી કે જે તેની વાટ જોનારને સારૂ એવું કરે" (યશા. ૬૪; ૪); (મતલબ કે, તારણ પામેલાઓને સારૂ દેવના આશીર્વાદો બેહદ છે).

૨. "કેમકે દેવનાં વચનો ગમે તેટલાં હશે, તો પણ તેનામાં હા છે; અને અમારી મારફતે દેવનો મહિમા વધે એ માટે તેના વડે આમેન

પણ છે" (૨ કર. ૧; ૧૦).

૩. "કેમકે દેવનાં કૃપાદાન તથા તેડું રદ જાય એવાં નથી" (રૂમી. ૧૧; ૨૯).

૪. "તેઓનો અવિશ્વાસ શું દેવના વિશ્વાસુપણાને નિરર્થક કરે?" (રૂમી. ૩; ૩).

૫. "યહોવાહનો મર્મ તેના ભક્તોની પાસે છે, તેઓને તે પોતાનો કરાર જણાવશે" (ગી. શા. ૨૫; ૧૪).

૬. "તેના પુત્ર ઈસુનું રક્ત આપણને સઘળાં પાપથી શુદ્ધ કરે છે" (૧ યોહ. ૧; ૭).

૭. "આ વાત વિશ્વસનીય તથા સંપૂર્ણ અંગીકાર કરવા યોગ્ય છે કે, **ખ્રીસ્ત ઇસુ પાપીઓને તારવાને સારૂ જગતમાં આવ્યો,** એવા પાપીઓમાં હું મુખ્ય છું" (૧ તીમ. ૧; ૧૫). ટુંકામાં, તારનાર તેના પવિત્ર આત્માની મારફતે શાસ્ત્રની વાતો અને તેનાં ચમત્કારિક કામોના મર્મો મને રોજ શિખવે છે. દેવની વાતો હું નિર્વિવાદ રીતે માનું છું, અને અનુભવથી મને માલમ પડયું છે કે તે સત્ય છે. મારા પ્રત્યે અને મારાં જે છે તેઓ પ્રત્યે પ્રભુની જે જે કૃપા થઇ છે તેને લીધે હું તેની સ્તુતિ કરૂં છું, અને ઉપકાર માનું છું.

પ્રભુએ જ્યારથી મને વિશ્વાસમાં આગળ પગલું ભરવાને તેડી, અને તે તેડાનો મેં સ્વીકાર કર્યો ત્યારથી મને બહુ આનંદ થાય છે. આત્મિક જીવન, શારીરિક તંદુરસ્તી, સલાહ, ખોરાક, પાણી, વસ્ત્ર અને જિંદગીની દરેક જરૂરીઆતો એ સર્વેને માટે કેવળ તેનાજ ઉપર હું આધાર રાખું છું. ટુંકામાં, ફિલિ. ૪; ૬, ૧૯માં તેમજ પવિત્ર શાસ્ત્રમાં બીજી જગાએ લખેલાં પ્રભુનાં સર્વ વચનો અજમાવી જોતાં તેઓ સત્ય છે, એમ માલમ પડે, તો તે શું ઓછો ધન્યવાદ છે? "કશાની ચિંતા ન કરો; પણ દરેક બાબતમાં પ્રાર્થના તથા વિનંતીઓ વડે ઉપકારસ્તુતિ સહિત તમારી અરજો દેવને જણાવો" (ફિલિ. ૪; ૬).

"તને મિસર દેશમાંથી—પાપની ગુલામીમાંથી—કાઢી લાવનાર તારો દેવ યહોવાહ હું છું; તારૂં મુખ ઉઘાડ, એટલે તે હું ભરીશ" (ગી. શા. ૮૧; ૧૦).

"માણસનો ભરોસો કરવા કરતાં યહોવાહ પર આધાર રાખવો સારો છે. રાજાઓ પર ભરોસો રાખવા કરતાં યહોવાહ પર આધાર

રાખવો સારો છે" (ગી. શા. ૧૧૮; ૮, ૯).

મારો બધો બોજો પ્રભુ ઉપર નાખી દેવાથી હું સર્વ સંતાપથી વિરક્ત છું. કન્યાઓ તથા વિધવાઓ મળીને ૧૫૦૦ ઉપરાંતની અહીં વસ્તી છે. અમે ધનવાન નથી, મોટાં નથી, પણ અમે સુખી છીએ; કારણ કે અમને અમારી રોજની રોટલી બારોબાર અમારા સ્વર્ગવાસી બાપના પ્રેમી હાથથી મળે છે; રોજની જરૂર ઉપરાંત એક પૈસો સરખો અમારી પાસે વધતો નથી, કોઇ બૅંક ખાતે પૈસા નથી, દુનિયા તરફથી મળતી મિલ્કત કે થતી આવક નથી, પણ અમે અમારો સર્વ આધાર પ્રભુ બાપ—ઈસુ ખ્રીસ્ત—ઉપર રાખીએ છીએ. કોઇ તરફથી બિહીવાનું, કંઈ પણ ગુમાવી બેસવાનું અને કશાને માટે શોચવાનું અમને કારણ નથી, કેમકે **પ્રભુ ઇસુ અમારો "અખૂટ ખજાનો" છે.**

"સનાતન દેવ તે તારૂં રહેઠાણ છે, ને તારી નીચે અનંત ભુજો છે" (પુન. ૩૩; ૨૭).

અમે તેના હાથમાં નિર્ભયપણે રહીએ છીએ, અને અમારી સાથેના સઘળા વહેવારમાં તે પ્રેમી તથા વિશ્વાસુ છે. આવા બાપ—ઇસુ ખ્રીસ્ત—તરફ મને જે આભારની લાગણી થાય છે, તેમજ તેના ઉપકારીપણાથી જે આનંદ મારામાં ઉભરાય છે, તેનું વર્ણન શબ્દ વડે હું શી રીતે કરી શકું?

"હે મારા આત્મા, યહોવાહને સ્તુત્ય માન, મારા ખરા અંતઃકરણ, તેના પવિત્ર નામને સ્તુત્ય માન. રે મારા આત્મા, યહોવાહને સ્તુત્ય માન, તેના સર્વ ઉપકારો તું ભૂલી ન જા. **તે તારાં સઘળાં પાપ માફ કરે છે, અને તારા સર્વ રોગ મટાડે છે. તે તારો જીવ નાશથી બચાવે છે, અને તને કૃપા તથા રહેમનો મુગટ પહેરાવે છે.** તે ઉત્તમ વસ્તુથી તારા મોઢાને તૃપ્ત કરે છે, જેથી ગરૂડની પેઠે તારી જુવાની તાજી કરાય છે" (ગી. શા. ૧૦૩; ૧-૫).

પ્રકરણ છઠ્ઠું

ઓગણીસ વરસ ઉપર આજ જુલાઇ માસમાં કેટલાએક ભલા મિત્રો કે જે હિન્દુસ્તાનની સ્ત્રીઓનું હિત ઈચ્છનારા હતા, તેઓ તરફથી મને આમંત્રણ મળ્યું. તે સ્વીકારતાં હું ફિલાડેલ્ફીઆથી ઉપડી સાનફ્રાન્સિસ્કો શહેર ગઇ. અહીં હું ચાર મહિના કરતાં વધારે વખત રહી;

પછીથી જાપાન, અને ચીનદેશના રસ્તે થઇ મુંબઈ આવવા "સોનેરી દરવાજા" એટલે સાનફ્રાન્સિસ્કોથી મેં મારી સફર શરૂ કરી.

પરમ ઉપકારી પ્રભુએ મને અમેરિકામાં વિશ્વાસુ અને સાચા મિત્રો આપ્યા, તેઓએ મારા કામમાં મદદ કરવાનું વચન આપ્યું. શરૂઆતમાં મારો વિચાર કેળવણી આપવાનોજ હતો અને મારી નિશાળમાં ભણતી વિદ્યાર્થીઓને ધર્મ પાળવાની છુટ આપવાનો હતો. મુંબઈથી ઉતર્યા પછી તરતજ વિધવાશ્રમ ખોલવો, એ ઈરાદાથી તેને માટે મેં બધી યોજના ઘડી કાઢી હતી.

હવે સાનફ્રાન્સિસ્કોથી ઉપડવાનો દિવસ આવી પહોંચ્યો. મને તો લાગ્યું કે હું કોઇ અજાણ્યા દેશ ને અજાણ્યા લોકો મધ્યે જાઉં છું. મારી આગળનું મને સર્વ અંધકારમય જણાવા લાગ્યું, મેં ઘુંટણે પડીને આપણા સ્વર્ગવાસી બાપની માયાળુ સંભાળ નીચે પોતાને સોંપી, અને મારી દરિયાઇ સફર શરૂ કરી.

તે વખતે મારી ધર્મભાવના એટલી તો અચોક્કસ હતી કે, મરણ પછી હું સ્વર્ગમાં જઈશ કે નરકમાં, તેની મને સંપૂર્ણ ખાતરી ન હતી. થોડાજ વખત પર ધરતીકંપથી સાનફ્રાન્સિસ્કો પર જે મહાન વિપત્તિ આવી પડી હતી, અને ચીનમાં આવેલા હૉંગકૉંગના બારામાં મનુષ્યોના જીવો પર જે મોટી આફત આવી પડી હતી, તે ખબર જ્યારે મેં સાંભળી ત્યારે મને કેવી લાગણી થઇ તેનું વર્ણન હું કરી શકતી નથી. આ વરસો દરમિયાન પ્રભુએ મને જીવતી રાખી, અને ધરતીકંપો તથા ત્રાસયદાયક આફતો મારા પર આવવા નહિ દીધી, માટે હું પ્રભુનો ઘણો ઉપકાર માનું છું; કારણ કે જો એવું કંઇ થયું હોત, તો મારૂં શું થાત, કેમકે પ્રભુને મળવા હું તૈયાર ન હતી. આ બંને સ્થળોમાં રહેતા લોકો પ્રત્યે હું ઉંડી દિલસોજી ધરાવું છું; અને પ્રભુની પ્રાર્થના કરૂં છું કે, સાનફ્રાન્સિસ્કો અને હૉંગકૉંગમાંની આફતોમાંથી જેઓ ઉગરી ગયા છે તે દરેકનો પ્રભુ બચાવ કરો.

સાનફ્રાન્સિસ્કોથી ઉપડતાં અને મુંબઇના કિનારે ઉતરતાં મેં મારા મનમાં એવો ઠરાવ કર્યો હતો કે, મારા આશ્રમમાં રહેનારી બાળાઓને જોકે સીધેસીધી રીતે ખ્રીસ્તી ધર્મનું શિક્ષણ આપવાનો મારો વિચાર નથી એ ખરૂં, તોપણ હું દરરોજ તેમની આગળ પવિત્ર શાસ્ત્ર મોટેથી વાંચીશ, અને ખ્રીસ્તના નામમાં એકલા સાચા દેવની પ્રાર્થના

કરીશ, કે જેથી કરીને મારા દેશની ભાવિ સ્ત્રીઓ તે જોઇને તથા સાંભળીને સત્ય ધર્મ અને તારણોપાય વિષે પૂછપરછ કરવાને દોરાય.

અશાઢ ઓગણીસ વરસ ઉપર મેં આશ્રમનું કામ શરૂ કર્યું ત્યારે મારી નિશાળમાં બહારથી ભણવા આવનારી કેવળ બેજ છોકરીઓ હતી. કોઇને ખ્રીસ્તી થવાનો આગ્રહ કરવામાં આવતો નહિ, તેમજ કોઇને પવિત્ર શાસ્ત્રનો અભ્યાસ કરવાની ફરજ પણ પાડવામાં આવતી નહિ; પરંતુ ધર્મવિષયક બીજાં પુસ્તકો સાથે લાયબ્રેરીમાં પવિત્ર શાસ્ત્ર પણ મૂકવામાં આવ્યું હતું. ખરા પ્રભુની ભલાઇ વિષે રોજની સાક્ષીએ ઘણાં અંત:કરણોમાં નવીન વિચારો જાગૃત કર્યા.

અમારી નિશાળને દસ વરસ થયા બાદ અમારા બંધારણમાં સહેજ-સાજ ફેરફાર કરવામાં આવ્યો. એટલે હવે પછી નિશાળમાં ખ્રીસ્તી ધર્મનું શિક્ષણ દાખલ કરવામાં આવ્યું; પરંતુ એ શિક્ષણ લેવું કે કેમ, તે વિષે દરેક વિદ્યાર્થી પોતાના અંત:કરણના સૂચવ્યા મુજબ કરે, એટલે તેમને સંપૂર્ણ છુટ આપવામાં આવી છે, છતાં દરેક પોતાની રાજીખુશીથી એ શિક્ષણ લે છે.

જ્યારથી કન્યા અને સ્ત્રીઓ માટે મારા આશ્રમના દરવાજા ખુલ્લા મૂકવામાં આવ્યા છે, ત્યારથી અહીં આવેલાંથી સેંકડો જણને મારીજ માફક ઇસુ ખ્રીસ્ત જડયો છે. તેઓ સર્વે પોતેજ પોતાને માટે વિચાર કરવા શક્તિમાન થએલાં છે. જીવતા દેવની વાતો વાંચવાથી તેમની આત્મિક આંખો ઉઘડી ગઈ છે, અને તેઓમાંથી ઘણાં પ્રભુના માન તથા મહિમાને અર્થે ખરી રીતે બદલાઈને તારણ પામ્યાં છે. મારા પ્રેમ અને પ્રાર્થનાથી મારી સેંકડો બહેનો ખરી રીતે તારણ પામેલી છે, એ જોઇને હું પ્રભુનો મોટો ઉપકાર માનું છું. જુદા જુદા દેશોમાંના પ્રભુના હજારો વિશ્વાસુ સેવકો, કે જેઓ અમ દરેકને માટે નિરંતર પ્રાર્થના કર્યાં કરે છે, તેઓની વિશ્વાસથી કરેલી પ્રાર્થનાઓના જવાબમાં આ બધું દેવથી થએલું છે.

ઇ. સ. ૧૯૦૫ની શરૂઆતમાં એક ખાસ પ્રાર્થનામંડળની શરૂઆત કરવાને પ્રભુએ મને સૂચવ્યું. અમે લગભગ ૭૦ જણ આ ખાસ પ્રાર્થનામંડળમાં હતાં. હિન્દુસ્તાન અને બીજા દેશોમાંના સર્વે ખ્રીસ્તી માણસોના મનમાં ખરા પરિવર્તન માટે પવિત્ર આત્માની પુષ્કળ વૃષ્ટિ થાય એ માટે અમે રોજ સવારે પ્રાર્થના કરતાં હતાં. અમે પ્રાર્થના

કરવાનું શરૂ કર્યું ત્યારથી છ મહિનામાં પ્રભુએ તેની કૃપાથી અમારી મધ્યે અને આ દેશની બીજી નિશાળો તથા મંડળીઓ મધ્યે પવિત્ર આત્માની ધર્મજાગૃતિ મોકલી. આનું પરિણામ બહુજ સંતોષકારક નીવડયું છે, કારણ કે અમારી છોડીઓમાં સેંકડો છોડીઓ અને છોકરાઓમાંથી કેટલાક છોકરાઓ ખરેખરી રીતે તારણ પામ્યાં છે, અને તેઓમાંનાં ઘણાં પ્રભુની સેવા કરે છે; અને ઘર આગળ તથા બીજી જગાઓમાં ઈસુ ખ્રીસ્તની સાક્ષી આપે છે

પ્રભુ કહે છે કે, "મારૂં પારખું તો લઈ જુઓ" (મલ ૩; ૧૦) એમાં બતાવ્યા મુજબ પ્રભુના દાવાનો મેં પ્રત્યુત્તર વાળ્યો છે, અને તે મને ખરેખર વિશ્વાસુ અને સાચો માલમ પડયો છે. હું જાણું છું કે, તે પ્રાર્થના સાંભળનાર અને તેનો જવાબ આપનાર દેવ છે. "મારા લોકો કદી લજ્જિત થશે નહિ" (યોએ. ૨; ૨૬) આ અને બીજાં હજારો તેનાં વચનો સત્ય છે, હા, તેનાં સર્વ વચનો સત્ય છે. મારા વાંચકો, હું તમને વિનંતી કરૂં છું કે તમે પણ મારી માફક તેનું પારખું લઇ જુઓ.

"અનુભવ કરો અને જુઓ કે યહોવાહ—ઈસુ ખ્રીસ્ત—ઉત્તમ છે; જે માણસ તેના પર ભરોસો રાખે છે તેને ધન્ય છે! યહોવાહના સંતો, તેનું ભય રાખો, કેમકે તેનું ભય રાખનારને કંઇ ખોટ પડતી નથી. સિંહનાં બચ્ચાંને તંગી પડે છે ને ભૂખ વેઠવી પડે છે; પણ જેઓ યહોવાહને શોધે છે તેઓને કોઇ પણ સારા વાનાની અછત હોશે નહિ" (ગી ૩૪; ૮-૧૦).

"યહોવાહનો આભાર માનો, કેમકે તે ઉત્તમ છે, તેની કૃપા સદાકાળ ટકે છે. એ પ્રમાણે યહોવાહના છોડાવેલાઓએ બોલવું, એટલે જેઓને તેણે શત્રુના હાથમાંથી છોડાવ્યા અને દેશોદેશથી એટલે પૂર્વેથી તથા પશ્ચિમથી, ઉત્તરથી તથા દક્ષિણથી, તેઓને એકઠા કીધા. અરણ્યમાં તેઓ ઉજડ માર્ગે ભટકયા, તેઓને વસવાનું શહેર મળ્યું નહિ. ભૂખ્યા તથા તરસ્યા થવાથી તેઓના પ્રાણ આકુળવ્યાકુળ થઇ ગયા. પોતાના સંકટમાં તેઓએ યહોવાહને પોકાર્યો, એટલે તેણે તેઓને દુ:ખમાંથી છોડાવ્યા. તેણે તેઓને સીધે માર્ગે દોર્યા, કે તેઓ વસવાલાયક નગર પહોંચે આ તેની કૃપા તથા માણસજાતને સારૂ તેનાં આશ્ચર્યકારક કૃત્યો ધ્યાનમાં રાખીને માણસો યહોવાહની સ્તુતિ કરે તો કેવું સારૂં! **કેમકે તરસ્યા જીવને તે સંતોષ પમાડે છે, અને ભૂખ્યા આત્માને ઉત્તમ વાનાંથી તૃપ્ત કરે છે"** (ગીત. ૧૦૭; ૧-૯).

ઉપર લખેલાં પવિત્ર શાસ્ત્રનાં મૂલ્યવાન વચનો મારામાં અને મારાં જે છે તેઓમાં અક્ષરેઅક્ષર પૂરાં કરવામાં આવ્યાં છે. હું પ્રભુની સ્તુતિ

કરૂં છું, કેમકે તેણે અમારે માટે મહાભારત કામો કર્યાં છે, હાલેલુયાહ, આમેન.

મારા આત્માનું તારણ થયું ત્યારથી જે ઉત્તમમાં ઉત્તમ સત્યતા હું શીખી છું તે એ કે, **પ્રભુ ઇસુ ખ્રીસ્ત બીજી વાર આવશે.** પવિત્ર શાસ્ત્રમાં બતાવ્યા મુજબ હું ખરી રીતે માનું છું કે પ્રભુ ઈસુ ખ્રીસ્ત વહેલો આવે છે, તે અવશ્ય આવશેજ, અને વિલંબ કરશે નહિ, છેલ્લાં દશ વર્ષમાં થએલી નિશાનીઓએ મને તેની રાહ જોવાનું શિખવ્યું છે.

પ્રભુ ઇસુ ખ્રીસ્ત પોતાના ખંડી લીધેલાઓને લેવાને બીજીવાર પ્રગટ થવાનો છે, એ માટે કે તેઓ તેની સાથે રહે. આવી આશા મારા મનમાં ઉપજવાથી મારા ખ્રીસ્તી જીવનમાં મને બહુ સહાય મળી છે. તેના આવવા સંબંધીના મોટા વચન માટે, તેમજ જાગતા રહીને પ્રાર્થના કરો એવી તેની સલાહ માટે, હું પ્રભુની સ્તુતિ કરૂં છું.

ઇસુ ખ્રીસ્ત કહે છે કે, "માટે જાગતા રહો, કેમકે તમે જાણતા નથી કે કયે દિવસે તમારો પ્રભુ આવશે" (મા. ૨૪; ૪૨).

"સાવધાન રહો, જાગતા રહીને પ્રાર્થના કરો; કેમકે તે સમય ક્યારે આવશે તે તમે જાણતા નથી" (માર્ક ૧૩; ૩૩).

એક દિવસ જેવી હું મારા સાંજના કામ પર ચઢવાને માટે તૈયાર થતી હતી તેવામાંજ મારા સાથી કામદારમાંથી એક જણ ઓરીસના બારણામાં આવી ઉભો, અને તેની પાછળ પુના જિલ્લાના મહે. કલેકટર સાહેબ પણ આવી ઉભા. તેઓએ મને કહ્યું કે, મુંબઇના નામદાર ગવર્નર સાહેબ તમારા આશ્રમની મુલાકાત લેવા સારૂ આવેલા છે. હું એકાએક વિસ્મય પામી, કારણ કે આવી એક અજાણીતી, અને કોઇ પણ પ્રકારની મગરૂબી નહિ ધરાવનારી સંસ્થા, કે જેણે કંઈ પણ મોટાં કામ કરી પ્રખ્યાતિ મેળવી ન હતી, તેમજ દેશના મોટા મોટા માણસોની પ્રીતિ મેળવવા સારૂ કંઇ પણ પ્રયાસ કર્યો ન હતો, તેની મુલાકાત લેવા નામદાર ગવર્નર સાહેબ કદી પણ આવે, એવું મેં કદી પણ ધાર્યું ન હતું. થોડીજ પળમાં મારી વિસ્મયતા અલોપ થઇ, અને મને સપૂર્ણ આનંદ થયો, કારણ કે નામદાર ગવર્નર સાહેબ જોકે એક મોટા અને ગૌરવી માણસ હતા, તેમ છતાં તેમની રીતભાત સાદી અને અકૃત્રિમ હતી.

આ ઇલાકાના સૌથી મોટામાં મોટા માણસ અમારા આશ્રમમાં જે કોઇ તેમને મળે તે દરેકનો પ્રેમથી આદરસત્કાર કરી આગળ ચાલતા, અને અહીંની દરેક નાનીમોટી બાબત વિષે ભાવથી પૂછપરછ કરી જોવાથી તેમનું મન રંજન થતું હતું. અહીં જે જે કંઇ થતું હતું તે સંબંધી તેઓ પૂરેપૂરા વાકેફગાર હોય એમ જણાયું. મિશનના બધા નાનામોટા

ભાગો તપાસ્યા પછી તેઓ અમને છેલ્લી સલામ કરી જતા રહ્યા. આ બનાવ બહુજ અજાયબ અને આનંદજનક હતો. અમારી મુલાકાત અને અમારી પ્રત્યે તેમનો બતાવેલો માયાભાવ અમે કદી પણ ભૂલી જઇશું નહિ.

આવી રીતે ઓચિંતા તેઓ અમારી મુલાકાત લેશે, એવું અમે જાણતાં નહોતાં, તેથી તેમને મળવાની કંઈજ તૈયારી અમે કરી રાખી નહોતી; તેથી અમે જે હાલતમાં હતાં તેજ હાલતમાં તેઓએ અમને જોયાં; કેટલાંએક આમતેમ ફરતાં હતાં, કેટલાંએક પોતપોતાનું કામ બરાબર કરતાં હતાં, કેટલાંએક ભોંયતળિયું વાળતાં હતાં, કેટલાંએક આળસુની માફક જયાં હતાં ત્યાંજ બેસી રહ્યાં હતાં, અને કેટલાંએક ઘરનાં બીજાં કામકાજ કરતાં હતાં. વળી કેટલાંએકે સ્વચ્છ કપડાં પહેરેલાં હતાં, ત્યારે કેટલાંક તો ફાટાંતૂટાં કપડાં પહેરેલાં ને વાળ પણ વાળ્યા વગરનાં હતાં. કેટલાંકે ઉદ્યોગી થઇ પોતાનાં મન પોતાના પાઠો કરવામાં અને બીજા કામધંધામાં પૂરી રીતે પરોવ્યાં હતાં, ત્યારે કેટલાંક આળસુ થઇ અચોક્કસ વિચારનાં બની ટગરટગર જોઇજ રહ્યાં હતાં!!

આ પ્રમાણે એકાએક વિસ્મીત થવાથી માણસને કોઈ વાર ફાયદો થાય છે. ગવર્નર સાહેબ અહીં પધાર્યા તે દરમિયાન અને તેઓ જ્યારે અમારા મન પર એક બહુજ ખુશકારક છાપ પાડીને ગયા, ત્યાર પછી મારા મનમાં એક મોટો વિચાર આવ્યો કે પ્રભુ ઇસુ ખ્રીસ્ત એક દિવસે એજ પ્રમાણે આવશે, અને આપણામાંનાં જેઓ તેને મળવા માટે તૈયાર હશે તેઓ તેની સાથે રહેવા માટે હવામાં ચઢી જવાનો આનંદ અનુભવશે. જેથી, આપણને કશાનો ભય ન રહે અથવા જે શેતાનના તાબાનું છે તેમાંનું કંઈ પણ આપણામાં ન હોય તો કેવું સારૂં! જો આપણે આપણા ધન્ય તારનારની સાથે કહી શકીએ કે, "આ જગતનો અધિકારી (શેતાન) આવે છે, અને મારામાં તેનું કંઈ (તેનો ભાગ) નથી" તો કેવું સારૂં!

"દેવની જે કૃપા સઘળાં માણસોનું તારણ કરે છે તે પ્રગટ થઇ છે તેથી આપણને એવું શિક્ષણ મળે છે કે, અધર્મ તથા વિષયવાસનાને ત્યાગ કરીને હાલના જમાનામાં ઠાવકાઇથી, પ્રમાણિકપણે તથા ભક્તિભાવ રાખીને વર્તવું; અને ધન્ય આશાપ્રાપ્તિની ઘડીની અને મહાન દેવ તથા આપણા તારનાર ઇસુ ખ્રીસ્તના મહિમાના પ્રગટ થવાની વાટ જોવી; તેણે આપણે સારૂ પોતાનું સ્વાર્પણ કર્યું, કે જેથી સર્વ અન્યાયથી તે આપણો ઉદ્ધાર કરે, અને આપણને પવિત્ર કરી પોતાને સારૂ ખાસ પ્રજા તથા સર્વ સારાં કરવાને આતુર એવા લોક તૈયાર કરે" (તીતસ ૨; ૧૧-૧૪).

"તમે પોતાના વિષે સાવધાન રહો, રખેને અતિશય ખાનપાનથી, તથા સંસારી ચિંતાથી તમારાં મન જડ થઈ જાય, જેથી તે દિવસ ફાંદાની પેઠે તમારા પર ઓચિંતો આવી પડે. કેમકે તે દિવસ આખી પૃથ્વી ઉપરના સર્વ વસનારા પર આવી પડશે. પણ હરવખત જાગતા રહો, અને વિનંતી કરો કે, આ બધું જે થવાનું છે, તેમાંથી બચી જવાને તથા માણસના દીકરાની આગળ ઉભા રહેવાને તમે પ્રબળ થાઓ." (લુક ૨૧ ; ૩૪-૩૬).

મારે માટે પ્રભુએ જે સર્વ કર્યું છે, તે બધું જો હું લખવા બેસું તો તે પુસ્તક એટલું મોટું થઇ જાય કે કોઇથી તે પૂરું વંચાય નહિ, તેથી મેં મારા આત્મિક અનુભવોનો હેવાલ જેટલો બની શકે તેટલો ટુંકો કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે. મારા પ્રત્યે પ્રભુએ જે જે ઉપકારો કર્યા છે, તેની સાક્ષી હું આપી શકું છું, માટે હું પ્રભુનો ઉપકાર માનતાં ખુશી થાઉં છું. મારા દેશજનો—સ્ત્રીપુરૂષો વગેરે—ની મોટી મોટી આત્મિક જરૂરીઆતો શી શી છે તે મારા વાંચકો બરાબર રીતે ભાગ્યેજ સમજી શકશે. આ દેશના લોકો પાપમાં ડુબેલા અને ઘોર અંધકારમાં બેઠેલા છે. પ્રકાશોનો પિતા તેના પસંદ કરેલા (ઉપદેશકો)ની મારફતે તેઓ પર અજવાળું અને જીવન મોકલો. ઈસુ ખ્રીસ્ત અને તેનું મહાન તારણ, જે તે સર્વને મફત લેવાનું કહે છે, તેના સાક્ષીઓ આપણે જોઇએ છે.

વહાલાં ભાઇબહેનો, તમારામાંનાં જે કોઇને આ મારી સાક્ષી સાંભળવાનો કે વાંચવાનો પ્રસંગ મળે, તેને મારી ખાસ વિનંતી છે કે આપણા દેશબંધુઓને ઈસુ ખ્રીસ્તની સુવાર્તા પ્રગટ કરવાની તમારી ખાસ ફરજ છે એવું બરાબર રીતે સમજો, કે જેથી તેઓમાંના દરેક પોતાની ભુંડાઈ અને મૂર્તિઓથી ઇસુ ખ્રીસ્તના પવિત્ર લોહી વડે ધોવાઇને શુદ્ધ થાય, ને તેઓને તારણનો ખરો રસ્તો જડે.

મારા વાંચકોમાંથી જેઓ હજુ સુધી તારણ પામ્યા નથી તેઓને માટે મારી પ્રાર્થના છે કે તેઓ આપણા ધન્ય તારનાર ઈસુ ખ્રીસ્તને પોતાના આત્માની મુક્તિને અર્થે શોધે અને તે તેઓને જડે.

"આપણી નાગરિકતા આકાશમાં છે, ત્યાંથી પણ આપણે તારનારની, એટલે પ્રભુ ઇસુ ખ્રીસ્તની, રાહ જોઇએ છીએ" (ફિલિ. ૩ ; ૨૦)

"જેણે આપણા પર પ્રેમ રાખ્યો, અને પોતાના રકત વડે આપણને આપણાં પાપથી મુકત કર્યાં; અને દેવ એટલે પોતાના પિતાને સારૂ આપણને યાજકોનું રાજ્ય બનાવ્યું, તેને મહિમા તથા અધિકાર સદાસર્વકાળ સુધી હોજો; આમેન" (પ્રક. ૧ ; ૫, ૬).

મુક્તિ, કેડગાંવ
પુના જિલ્લો, } **રમાબાઈ**
જુલાઈ, ૧૯૦૭

"ઇસુએ...તેઓને કહ્યું કે, હું તમને ખચીત ખચીત કહું છું કે... **હું બારણું છું, મારાદ્વારા જો કોઈ પેસે, તો તે ઉદ્ધાર પામશે"** (યોહ. ૧૦; ૭-૯).

"પ્રભુ ઈસુ પર વિશ્વાસ કર, એટલે તું તથા તારા ઘરનાં સર્વ માણસો તારણ પામશે" (પ્રે. કૃ ૧૬; ૩૧).

"હું તમને ખચીત ખચીત કહું છું કે, **જે વિશ્વાસ કરે છે, તેને અનંતજીવન છે"** (યોહ. ૬; ૪૭).

"હું તમને ખચીત ખચીત કહું છું કે, જે મારાં વચન સાંભળે છે, અને મને મોકલનાર પર **વિશ્વાસ કરે છે,** તેને અનંતજીવન છે; તે અપરાધી નહિ ઠરશે, પણ **મરણમાંથી નીકળીને જીવનમાં આવ્યો છે"** (યોહ. ૫; ૨૪)

"ધર્મશાસ્ત્ર પ્રમાણે **ખ્રીસ્ત આપણાં પાપને સારૂ મરણ પામ્યો;** અને ધર્મશાસ્ત્ર પ્રમાણે **તેને દાટવામાં આવ્યો અને ત્રીજે દહાડે તેનું ઉત્થાન થયું"** (૧ કર. ૧૫; ૩; ૪)